

ontwerp
OMGEVINGSVISIE
DE FRYSKE MARREN

ontwerp

OMGEVINGSVISIE

DE FRYSKJE MARREN

3 juli 2018

1. WAAROM DEZE OMGEVINGSVISIE?	04
1.1 Waarom stelt de gemeente deze omgevingsvisie op?	05
1.2 Hoe is de omgevingsvisie tot stand gekomen?	05
1.3 Wat vind ik waar?	05
 2. PAST MIJN PLAN IN DE OMGEVING?	
2.1 De proceswijzer; een goed plan is goed voorbereid	07
 3. SLUIT MIJN PLAN AAN OP DE OMGEVINGSVISIE?	08
3.1 Kernwaarden gemeente	09
3.2 Kernwaarden zandgebied	12
3.2.1 <i>Gaasterland het meest verrassende gebied van Fryslân</i>	12
3.2.2 <i>De kernen in het zandgebied</i>	13
3.3 Kernwaarden veenweidegebied	16
3.3.1 <i>Veenweidegebied</i>	16
3.3.2 <i>De veenpolders: bedijkt, bemalen en verkaveld</i>	17
3.3.3 <i>Het beekdal van de Tsjonger; de rivier als grens</i>	17
3.3.4 <i>De meren; water in alle soorten en maten</i>	17
3.3.5 <i>Kernen in het veenweidegebied</i>	18
3.4 Kernwaarden IJsselmeerkust	20
 4. WAT SPEELT ER IN MIJN GEMEENTE EN WAT ZIJN DE SPEERPUNTEN	22
4.1 Wat is het kader van Rijk, provincie en wetterskip?	23
4.2 Wat is richtinggevend op gemeentelijk niveau?	25
4.2.1 <i>Optimale bereikbaarheid en verkeersveiligheid</i>	25
4.2.2 <i>Goed wonen en leven voor alle doelgroepen</i>	28
4.2.3 <i>Een duurzame en bedrijvige gemeente voor jong en oud</i>	32
4.2.4 <i>Naar een goede communicatie tussen overheid en samenleving waarbij ruimte is voor initiatief</i>	37
4.2.5 <i>Waterveilig, energieneutraal en biodivers</i>	38
 5. HOE VINDT UITVOERING PLAATS?	40

1
**WAAROM DEZE
OMGEVINGSVISIE?**

1.1 WAAROM STELT DE GEMEENTE DEZE OMGEVINGSVISIE OP?

De gemeente vindt het van belang om een samenvattende visie voor ons hele grondgebied te maken. Het opstellen van zo'n visie wordt bovendien verplicht als de Omgevingswet rond 2021 van kracht wordt. De Omgevingsvisie geeft in hoofdlijnen aan hoe de gemeenteraad in samenspraak met de Mienskip de toekomst van de gemeente ziet. Daarbij gaat het om onze fysieke leefomgeving; onze mogelijkheden om te wonen, werken, recreëren en ondernemen, nu en in de toekomst, en in een gezond en plezierig leefklimaat.

1.2 HOE IS DE OMGEVINGSVISIE TOT STAND GEKOMEN?

De omgevingsvisie kwam tot stand met de inbreng van tal van partijen:

- + We hebben een website en een nieuwsbrief over de Omgevingsvisie gemaakt;
- + Bewoners en andere geïnteresseerden konden via die weg reageren op vragen over de Omgevingsvisie;
- + In drie avonden in het najaar van 2016 en drie terugkomavonden in het najaar van 2017 zijn de thema's buitengebied, de grote kernen en de kleine kernen behandeld.
- + We hebben groepsgesprekken gevoerd met jongeren en er zijn interactieve gastlessen gegeven op scholen. Dit mede omdat de categorie jongeren niet of nauwelijks reageren via de avonden en de algemene oproep op internet. Om deze doelgroep te bereiken kunnen beter andere media worden ingezet.
- + Er is een enquête uitgezet onder jongeren en jongvolwassenen. Hierop ontvingen we 200 reacties;
- + Er is actief meegewerkt in de Friese Aanpak. In deze aanpak werken Friese gemeenten, de provincie en het Wetterskip samen aan bouwstenen voor de verschillende Omgevingsvisies.

Twee vragen vormen de rode draad in het interactieve proces;

“Wat vindt u nu van waarde?” en “Waar vindt u dat actie nodig is?”. De waardevraag is een belangrijke basis geweest voor de kernwaarden die in deze visie zijn uitgewerkt. Deze kernwaarden zijn de basis voor het afwegen van planinitiatieven die op de gemeente afkomen, maar waar het omgevingsplan niet in voorziet. De reacties op de activvraag zijn een belangrijke basis geweest voor het bepalen van de speerpunten van deze visie.

1.3 WAT VIND IK WAAR?

Deze Omgevingsvisie omvat de volgende onderdelen:

- + Hoofdstuk 2 geeft aan hoe u een planinitiatief kan voorbereiden zo dat het een zo groot mogelijke kans van slagen heeft;
- + Hoofdstuk 3 gaat over de kernwaarden die de grondslag zijn voor afweging van initiatieven, voor zover deze niet in het bestemmingsplan passen*;
- + Hoofdstuk 4 geeft aan wat de Ausgangssituatie van de gemeente is en welk beleid er al is waarmee rekening moet worden gehouden;
- + Hoofdstuk 5 gaat over de speerpunten. De punten waarmee de gemeente samen met de Mienskip aan de slag wil gaan;
- + Hoofdstuk 6 tot slot geeft het uitvoeringsplan waarin alle acties in de tijd worden gezet en waarbij per actie wordt aangegeven welke rol u van de gemeente kan verwachten.

** onder de Omgevingswet zullen straks geen bestemmingsplannen meer gelden maar een Omgevingsplan*

2

**PAST MIJN PLAN IN
DE OMGEVING?**

2.1 DE PROCESWIJZER; EEN GOED PLAN IS GOED VOORBEREID

Heeft u een plan dat niet in het omgevingsplan past? De gemeente hoort graag wat uw plan is. Ieder plan is een kans om de identiteit van een gebied te versterken. De grondhouding van de gemeente is dan ook ja mits. Hoe dat in zijn werk gaat kunt u lezen in de proceswijzer. De proceswijzer is een hulpmiddel om uw plan voor te bereiden, want een goed plan is goed voorbereid!

PROCESWIJZER	KAART	HOOFDSTUK
Een ontwikkeling moet zo worden vormgegeven dat deze aansluit bij de identiteit of deze zelfs versterkt. <i>Kijk op de waardenkaart in welk gebied uw plan ligt en wat in dat gebied de kernwaarden zijn. Betrek deze kernwaarden bij de uitwerking van uw plan.</i>	Waardenkaart *	3
Een plan heeft betrekking op een gebied waarin ook andere plannen of uitgangspunten kunnen spelen. U kunt daarbij denken aan uitgangspunten voor de bescherming van bijvoorbeeld weidevogels. <i>Kijk bij het belangrijkste beleid of er in de omgeving van uw plan zaken spelen die van invloed zijn op uw ontwikkeling. Is het mogelijk om andere plannen of uitgangspunten te betrekken bij uw eigen plan?</i>	Beleidskaarten	4.1
De gemeente vindt het belangrijk dat bij nieuwe ontwikkelingen rekening wordt gehouden met de belangen van omwonenden en andere belanghebbenden. <i>Heeft uw plan invloed op de leefomgeving van bewoners of belanghebbenden? Ga dan bij de start van uw project in gesprek en ga na of u eventuele wensen in kan passen in uw plan. Is het mogelijk om andere partijen bij uw plan te betrekken, zodat het ook voor hen een positief effect heeft? Een plan dat meerdere doelen dient is zowel financieel als qua draagvlak makkelijker realiseerbaar.</i>		
Mede op basis van de inbreng vanuit de samenleving is in deze omgevingsvisie een aantal speerpunten opgenomen. Punten die de gemeente van groot belang vindt. De gemeente wil deze punten samen met de samenleving oppakken. De gemeente stimuleert ontwikkelingen die een bijdrage leveren aan de speerpunten. <i>Sluit uw plan aan op een of meerdere speerpunten, dan is dat een stevige pré in de afweging van uw plan. Zo nee, zijn er dan misschien mogelijkheden om een bijdrage te leveren aan of meerdere speerpunten?</i>	"Ja graag" kaart	4.2
Als uit de vorige stappen blijkt dat uw plan past binnen de doelen van de omgevingsvisie, dan toetsen we het plan aan de geldende regels voor bijvoorbeeld veiligheid of milieuhinder. <i>Dien uw plan in bij de gemeente. De gemeente adviseert u over wet- en regelgeving en de verdere procedure.</i>		

* Daarbij geldt dat planinitiatieven die een duidelijke en uitzonderlijke bijdrage leveren aan de leefbaarheid (werkgelegenheid/sociale samenhang) een streepje voor hebben. In een ja, mits benadering geldt dat waarden uitwisselbaar zijn, zolang maar op alle punten tenminste een voldoende wordt gescoord.

3

**SLUIT MIJN PLAN AAN OP
DE OMGEVINGSVISIE?**

3.1 KERNWAARDEN GEMEENTE

Waardenkaart

Er zijn belangrijke waarden die voor de hele De Fryske Marren gelden. Daarnaast zijn er op de waardenkaart specifieke gebieden onderscheiden. Die gebieden hebben naast de algemene kernwaarden ook specifieke waarden; de kernwaarden van de deelgebieden en kerntypen daarbinnen.

Een initiatief wordt gespiegeld aan de kernwaarden die door de samenleving belangrijk worden gevonden. Samen vormen deze waarden de identiteit van het gebied. Een plan is een kans om bij te dragen aan die identiteit. Sluit een initiatief nog niet helemaal goed aan, dan laat de beschrijving van de waarden met de daarbij horende beelden, goede voorbeelden zien die passen bij de identiteit.

Kernwaarden van De Fryske Marren

Het verhaal van De Fryske Marren rust op vier pijlers:

- + **Kleurrijk**; mooi, divers van landschap (bossen, water en ruimte), uniek, duurzaam, bereikbaar en toch anders
- + **Actief**; met watersport en evenementen, en ook levendig, ondernemend, vindingrijk, initiatiefrijk en energiek
- + **Noflik**; vrijheid, ruimte, persoonlijke maat, leefbaar, veilig, noflik
- + **Samen**; iedereen doet mee, sociale cohesie, oog voor iedereen, betrokken en zelfredzaam

Kleurrijk

- + Landschap, diversiteit, in het bijzonder reliëfrijk, en afwisselend Gaasterland (bos/openheid, hoog/laag, water/land), open waterrijk veenweiden, historische traditionele boerenerven, boerenerven met singel rondom
- + Water, meren, bereikbaarheid kernen vanaf water,
- + Groen wandelpad om Sloten, Kuierke Joure, Herema State Joure, recreatiemogelijkheden vlakbij, Lemsterstrand
- + Natuur, biodiversiteit, weidevogels, vogelgebied Tsjûkemar, toegang tot natuur
- + Cultuurhistorie, oude panden, ir. D.F. Woudagemaal, Fries, authenticiteit
- + Aantrekkelijke centra
- + Dorpen zijn parels, fraai aanzicht, groen

Actief

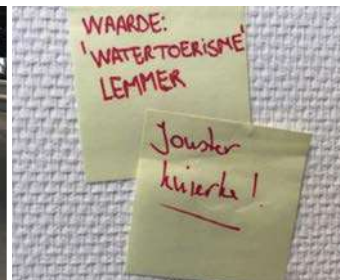
- + Veel evenementen (ballonfeest Joure, Glemmer, gondelvaart Balk)
- + Aantrekkelijke centra met terrassen en veel activiteiten
- + Actieve watersport zoals windsurfen en kitesurfen

Noflik

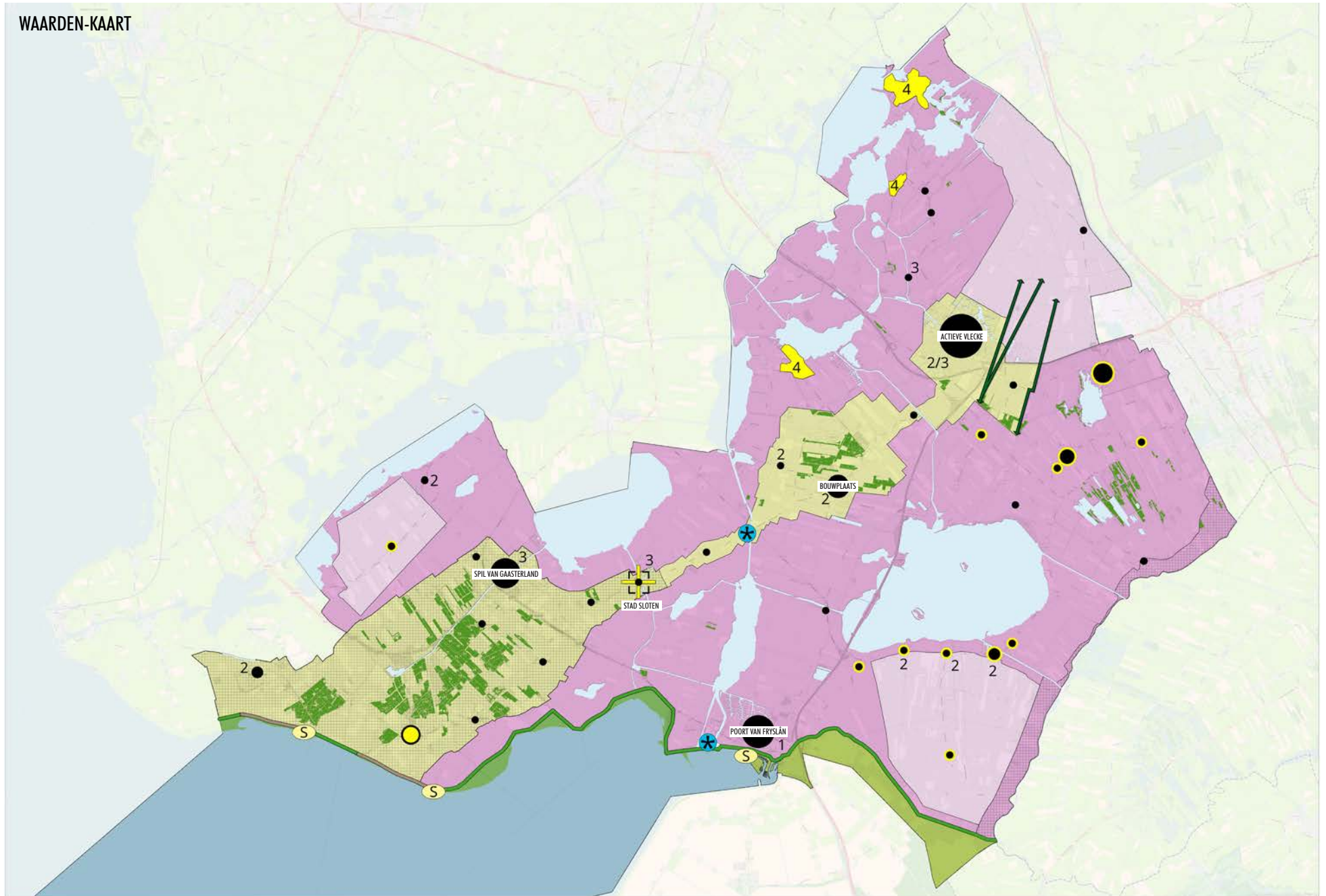
- + Veiligheid
- + Nacht, duisternis, zichtbaarheid sterren
- + Stilte, rust
- + Watersport zonder motor, stille recreatie
- + Schoon oppervlaktewater
- + Gezellig, karakter en sfeer kernen, geen hoogbouw
- + Kleine schaal van de dorpen
- + Lage bevolkingsdichtheid

Samen

- + Betrokkenheid van bewoners
- + Actief verenigingsleven
- + Voorzieningen op het gebied van verzorging en welzijnswerk
- + Sociale cohesie
- + Zorg voor elkaar/omzien naar elkaar
- + Ouderenzorg en opvang vluchtelingen

WAARDEN-KAART

LEGENDA

DEELGEBIED

	Zandgebied
	Veenweidegebied
	Kleigebied
	Ijsselmeer

SUB-DEELGEBIED

	Gaasterland
	Beekdal
	Veenpolder

IJSSELMEERKUST

	Strand
	Klif
	Dijk
	Buitendijks land

KERNEN

	Overige kernen
	Lintdorp
	Brinkdorp
	Eilanddorp

KERN EN WATER

	1 Waterfront
	2 Opvaart tot de rand van het dorp
	3 Vaart bepalend voor de structuur
	4 Kern en water verweven

ALGEMEEN

	Bos- en landgoederen
	Veenbosjes
	Water
	Vegelinstructuur
	Beeldbepalend gebouw

De onderscheiden gebieden

De indeling van de gemeenten in deelgebieden volgt in grote lijnen de onderverdeling in land en water en de grondsoort. Er wordt onderscheid gemaakt tussen het zandgebied, het veenweidegebied en het IJsselmeer. Binnen het zandgebied is als bijzonder deelgebied Gaasterland onderscheiden. Binnen het veenweidegebied zijn dat de veenpolders (de Grote Noordwolderpolder, de Echterpolder en de Haskerveenpolder) en het beekdal van de Tsjonger.

Enkele grote kernen en de stad Sloten hebben een specifieke aanduiding gekregen, passend bij het karakter en de betekenis van de kern:

Zandgebied

+	Joure:	<i>actieve vlekke</i>
+	Balk:	<i>spil van Gaasterland</i>
+	Sint Nicolaasga:	<i>bouwplaats</i>
+	Sloten	<i>stad Sloten</i>

Veenweidegebied

+	Lemmer:	<i>poort van Fryslân</i>
---	---------	--------------------------

Naast bovenstaande grote kernen en de stad Sloten zijn de andere kernen ingedeeld naar hun opbouw. We onderscheiden:

Zandgebied

+	Brinkdorp	<i>Oudemirdum</i>
+	Overige kernen	<i>kernen groter dan 100 inwoners zijn op de waardenkaart aangeduid</i>

Veenweidegebied

+	Eilanddorpen	<i>Terherne, Langweer en Goingaryp</i>
+	Lintdorpen	<i>Oosterzee, Echten, Echterbrug, Delfstrahuizen, Bantega, Rotsterhaule, Sint Johannesga, Ouwsterhaule, Oudehaske, Oudega</i>
+	Overige kernen	<i>kernen groter dan 100 inwoners zijn op de Waarden-kaart aangeduid</i>

Het water is voor de hele gemeente De Fryske Marren een belangrijk onderdeel van de identiteit. Daarom is bij de kernen specifiek gekeken naar manier waarop de kernen verbonden zijn met het water. In een enkel geval is er een echt waterfront zoals bij Lemmer. Soms zijn kernen met opvaarten verbonden met het omliggende vaarwater. De vaart loopt tot de rand van de kern (zoals bij Sint Nicolaasga) of tot ver in de kern (zoals bij Balk). In dit laatste geval betekent dit dat de structuur van de kern met de ligging van wegen en paden en bebouwing (mede) door het water wordt bepaald. Tot slot zijn er ook kernen die als het ware ingebed zijn in de waterrijke omgeving; dorp en water zijn sterk verweven en gaan in elkaar over (zoals bij Terherne). Deze categorie kernen valt samen met de hiervoor onderscheiden "eilanddorpen".

3.2 KERNWAARDEN ZANDGEBIED

Zandgebied

Besloten, afwisselend, rijk aan historische bebouwing en aan oude bomen en lanen.

Het zandgebied reikt vanaf Gaasterland naar Joure. Als gebied heeft Gaasterland binnen dit zandgebied een uitgesproken karakter. De kernen Balk en Sloten liggen aan de randen daarvan. Ook Sint Nicolaasga en Joure liggen op de zandrug, maar dieper landinwaarts. Ook daar komen bossen, lanen en landgoederen voor. Het zandgebied is binnen De Fryske Marren het hoogst gelegen en het langste bewoond. De algemene karaktertrek van het zandgebied is dan ook kleinschalig, besloten, afwisselend en rijk aan historische bebouwing en oude bomen en lanen.

3.2.1 GAASTERLAND HET MEEST VERRASSENDE GEBIED VAN FRYSLÂN

Meer in detail zijn er verschillen. Gaasterland kenmerkt zich door de grote diversiteit aan landschappen binnen een klein gebied. Dit maakt dat alles makkelijk te bereiken is met de fiets, maar ook wandelingen bieden al veel afwisseling. Door het glooiende landschap vergeet je dat je in Fryslân bent. Er zijn glooiende hellingen met verspreid boerderijen, bossen en landgoederen met dorpse kernen. Bijzondere kernen zijn Balk en Sloten beide met een historisch dichtbebouwd hart. Sensationeel is de overgang van de stuwwal naar het IJsselmeer. Bijzonder is ook de combinatie van water in de vorm van het Sleattemermar en de Luts met de rijkdom aan bos.

Naast fietsen en wandelen biedt Gaasterland door de ligging aan de IJsselmeerkust goede mogelijkheden voor watersport aan de kust en op de meren. Natuurwaarden zijn verweven met de voorkomende (bos-)beplanting en de gemengde agrarische bedrijfsvoering die in Gaasterland veel voorkomt.

Te versterken waarden van Gaasterland

- + De beleving van het contrast tussen open en beslotenheid (zichtlijnen van bos naar open gebied, zichtlijnen naar de essen, en naar het IJsselmeer)
- + De beleving van de hoogteverschillen
- + De kleine schaal en afwisseling van het gebied
- + De ecologische waarden
- + De rust op veel plekken in Gaasterland

PASSEND BIJ IDENTITEIT GAASTERLAND

NIET PASSEND BIJ IDENTITEIT GAASTERLAND

3.2.2. DE KERNEN IN HET ZANDGEBIED

Balk spil van Gaasterland

Vanouds is Balk een centrumplaats in Gaasterland; zowel verbonden met het bos als met het water via de Luts. Een plaats met voorzieningen en een historisch stedelijk front aan beide zijden van het water. Spil in Gaasterland als voorzieningencentrum voor het om de kern gelegen woon- en recreatiegebied.

Te versterken waarden van Balk

- + De beleving van de historische gracht met begeleidende bomen en bebouwing
- + De verbindingen met de omgeving, het bos en de meren
- + De centrumfunctie die Balk voor het woon- en recreatiegebied Gaasterland heeft

PASSEND BIJ IDENTITEIT BALK

Oudemirdum; een Fries dorp met een brink, een es en een veld

Oudemirdum is een brink- of esdorp. De brink was een open plek waar de koeien en schapen 's avonds en in de ochtenden bijeen werden gedreven. Op die brink plantte men eiken of populieren om te gebruiken als bouwmaterialen.

De brink werd later een centrale plek in het dorp. Op de brink vonden markten plaats, aanwonenden of gelanders waren gezamenlijk eigenaar van de brink en van de es. De es, in Gaasterland Gaast genoemd, ligt vaak wat hoger dan het dorp. Die hoge ligging is deels ontstaan door de wijze van bemesting van de essen en deels doordat de locaties van zichzelf al hoger lagen. Er liepen zogenaamde schapendriften tussen de brink en het veld/de heide. Deze schapendriften werden gebruikt om de schaapskudde van de brink naar het veld/de heide te drijven. In de huidige opbouw van Oudemirdum zijn nog veel historische elementen fysiek in de ruimte aanwezig en/of zijn ze via veld- en straatnamen nog terug te vinden.

Te versterken waarden van Oudemirdum

- + De opbouw van het dorp met de beplante brink, centraal gelegen kerk met bomenring en volgroeiende lanen
- + De afwisseling en kleinschaligheid van het dorp
- + De beleving van de essen, het veld en de omliggende bossen door middel van verbindingen en doorzichten
- + De beleving van de hoogteverschillen
- + Het karakter van Oudemirdum als gastvrije en toeristische kern

PASSEND BIJ IDENTITEIT OUDEMIRDUM

Vestingstad Sloten

Sloten is het kleinste stadje van de Friese 11 steden. Een prachtige historische vestingsplaats. Een bezienswaardigheid in zijn bescheiden omvang, compactheid en gaafheid. Gelegen nabij het Sleattemer Mar en tot in het hart met dit meer verbonden; centraal gelegen ten opzichte van meerdere vaarroutes. Voor een groot deel grenst de historische stad nog direct aan het open buitengebied.

Te versterken waarden van Sloten

- + De ongeschonden overgangen van vestingstad naar buitengebied en de beleving daarvan
- + Het museale karakter van historisch Sloten
- + De positie als 1 van de 11 steden

PASSEND BIJ IDENTITEIT SLOTEN

Sint Nicolaasga: bouwplaats

De grote Katholieke kerk heeft een centrale plaats in het dorp en is bepalend voor het dorpsilhouet. Het dorp is afwisselend van opzet en omgeven door bos, landgoederen en openheid. De opvaart naar Sint Nyk raakt de kern daar waar de bedrijvigheid gelegen is. Handen uit de mouwen is een houding die bij dit dorp past. Er is veel bedrijvigheid verbonden met de bouw.

Te versterken waarden van Sint Nicolaasga

- + De informele opzet van het dorp
- + De centrale positie en zichtlijnen naar de kerk
- + Het bos en de landgoederen
- + De verbindingen met bossen, landgoederen en de opvaart
- + Het karakter van een actief en bedrijvig bouw- en woondorp

PASSEND BIJ IDENTITEIT SINT NICOLAASGA

Joure: actieve Vlecke

Joure is vanouds een levendige en bedrijvige Vlecke. Vroeger het overslagpunt van praam naar skûtsje, later onderdeel van het netwerk van paardentrams, nu een van de grotere centra aan de A6 en de A7. Joure is woon-, werk- en winkeldorp voor de omgeving. Een winkelhaven maar toch een met een dorps karakter en goede bereikbaarheid. De verhoogde Midstraat met de statige panden van vroegere ondernemers is de aantrekkelijke hoofdader van het dorp. Met aan de kop enerzijds het park ter Huivra en anderzijds het park Herema State. Joure is per vaart verbonden met het Friese merengebied (Langweerder wielen) en kent in de omgeving naast de parken kleinere bouselementen zoals de Haulsterbossen. In Joure komen watersport en landrecreatie bijeen. Bij slecht weer is Joure een toevluchtsoord voor de watersporters. Joure heeft een cultuur van ambachtelijk ondernemen en activiteiten. Er is veel oude en nieuwe innovatieve bedrijvigheid en er worden regelmatig evenementen georganiseerd.

Te versterken waarden van Joure

- + De beleving van de Midstraat als centrale historische en bedrijvige as
- + De beleefbaarheid van de parken Herema State en Ter Huivra aan kop en staart van deze as
- + De verbinding tussen Joure en het Friese Merengebied
- + De verbindingen tussen Joure en omringende bosgebieden
- + Joure als centrum voor innovatieve ambachten

PASSEND BIJ IDENTITEIT JOURE

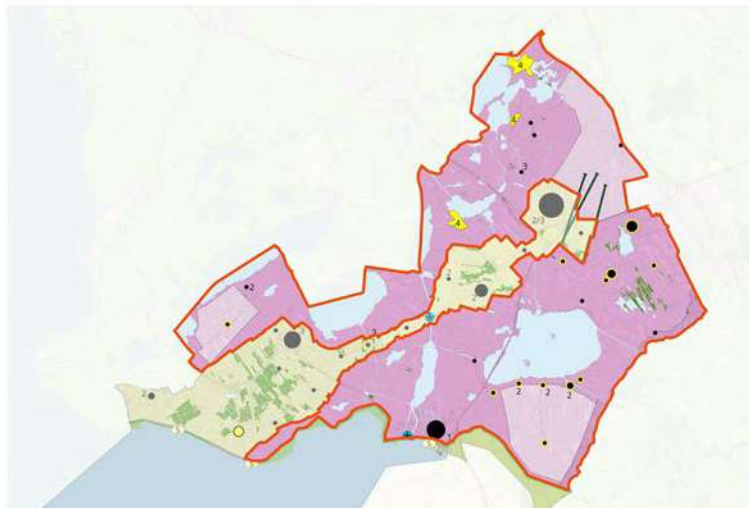

3.3 KERNWAARDEN VEENWEIDEGEBIED

3.3.1 VEENWEIDEGEBIED

Grote ruimtes, water en weiden, merengebied met veeteelt en (water-)recreatie in de hoofdrol

Het veenweidegebied is bij uitstek een open gebied met grote water- en weidevlaktes. In de noordoosthoek van de gemeente iets kleinschaliger van opzet met kleinere poelen en meren nauw verweven met de daar gelegen kernen. Meer centraal stoere waterlandschappen waarbij kernen op verschillende manier met het water zijn verbonden en vrij in de weilanden liggen. Een gebied met veel veeteelt en (water)recreatie, lokale natuurwaarden in de vorm van aan water en oevers verbonden natuur en weidevogels.

Te versterken waarden van het Veenweidegebied

- + De waterrijkdom en beleefbaarheid van het water in het gebied
- + De openbare plekken aan het water en/of zichtlijnen naar het water
- + Het contrast tussen uitgestrekte onbebouwde ruimte en bebouwde ruimte in de vorm van erven en kernen
- + De aandacht voor natuurwaarden van oevers van meren, vaarten en sloten, bermen en graslanden

PASSEND BIJ IDENTITEIT VEENWEIDEGEBIED

NIET PASSEND BIJ IDENTITEIT VEENWEIDEGEBIED

3.3.2 DE VEENPOLDERS: BEDIJKT, BEMALEN EN VERKAVELD

Deelgebieden in het veenweidegebied worden gevormd door een drietal veenpolders. Het gaat om de Grote Noordwolderpolder, de Echterpolder en de Haskerveenpolder. In deze gebieden is het veen in vroeger tijden afgegraven om als brandstof te worden gebruikt. Om het verlies aan landbouwgrond te compenseren werden de gebieden bedijkt en drooggemalen waarna ze werden verkaveld en konden worden gebruikt voor veeteelt. Algemeen kenmerk is de opstreckende verkaveling en het veel voorkomen van lintbebouwing. Plaatselijk zijn bijzondere waaivormige verkavelingsstructuren aanwezig bij de Haskerveenpolder. Deze polder (met de status van cultureel erfgoed) is relatief open met een kenmerkende lanenstructuur langs enkele wegen. Ook qua bebouwing en kunstwerken (betonnen bruggen) is sprake van een bijzonder gebied dat in de wederopbouwperiode na de tweede wereldoorlog is aangepakt om de landbouwkundige situatie en leefbaarheid te verbeteren.

Te versterken waarden van de Veenpolders (in aanvulling op algemene waarden veenweidegebied)

- + De beleefbaarheid van dijken en kaden
- + De beleefbaarheid van de opstreckende (en plaatselijk waaivormige) verkavelingsstructuren in samenhang met kenmerkende lintdorpen (zie voor specifieke richtlijnen de lintdorpen)
- + De beleefbaarheid van lokaal aanwezige groenstructuren (lanenstructuur Haskerveenpolder, Vegelinstructuur)

PASSEND BIJ IDENTITEIT DE VEENPOLDERS

3.3.3 HET BEEKDAL VAN DE TSJONGER; DE RIVIER ALS GRENS

Aan de zuidrand van de gemeente ligt als bijzonder deelgebied het beekdal van de Tsjonger. Typerend is het kronkelige verloop van de beek en de aangrenzende laaggelegen, natte en relatief open weidegronden. Je voelt; hier krijg je natte voeten; een natuurlijke grens van gemeente en provincie.

Te versterken waarden van De Tsjongervallei

- + De beleefbaarheid van de Tsjonger
- + Het natte en laaggelegen karakter van het gebied

3.3.4 DE MEREN; WATER IN ALLE SOORTEN EN MATEN

In het veenweidegebied komen verschillende meren voor elk met een eigen karakter en balans tussen natuur, landschap en recreatie. Het beslotene en afwisselende van de kleine meren en poelen in het noordoosten, en de grotere zeilmeren de Fluezen, Sleattemermar, Snitsermar, de Langwarder wielen, de Kufurd, Brekken en het relatief lege en bij tijd en wijlen woeste Tsjûkemar. Dit laatste meer kent relatief stille plekken en natuurwaarden en een drukke kant daar waar de A6 aan het meer schampt.

Te versterken waarden van de meren

- + De verschillen tussen de meren zowel qua functie, qua schaal als qua beleving

PASSEND BIJ IDENTITEIT DE MEREN

3.3.5 KERNEN IN HET VEENWEIDEGEBIED

Lemmer Poort van Fryslân

Tot het veenweidegebied hoort ook de omgeving van Lemmer. Lemmer staat qua inwonertal op de tweede plaats in de gemeente en heeft een bijzondere positie als waterentree voor Fryslân. Een aantrekkelijke recreatiekern met veel voorzieningen en goed bereikbaar via land en water. Lemmer is oorspronkelijk een vissersdorp, een actief dorp, zeer in trek bij toeristen, een tikkeltje eigengereid en met het hart op de tong; zo wordt Lemmer wel gezien. Lemmer heeft een mooi historisch centrum, water tot in het hart en een directe overgang naar het IJsselmeer met onder meer een strand. Het nabijgelegen markante ir. D.F. Woudagemaal (met de status van Unesco werelderfgoed) is de grootste toeristische trekker van De Fryske Marren.

Te versterken waarden van Lemmer

- + De functie van Lemmer als Poort van Fryslân
- + Het karakter van Lemmer als recreatief aantrekkelijke kern (ook in geval van slechtweer)
- + De beleefbaarheid van de historisch aantrekkelijke kern
- + De beleefbaarheid van het monumentale ir. D.F. Woudagemaal
- + Openheid van de baai van Lemmer
- + Het contrast tussen oude bebouwing en bedrijvigheid
- + De dijken
- + Het voormalige buitendijkse gebied
- + Het waterfront

PASSEND BIJ IDENTITEIT LEMMER

Naast Lemmer als poort van Fryslân komen binnen het veenweidegebied eilandkernen en lintdorpen voor. De **eilandkernen** Terherne, Langweer en Goïngaryp zijn kernen die een grote verwevenheid hebben met het netwerk van vaarwegen, de meertjes en poelen en slechts beperkt bereikbaar zijn over de weg. Iedere eilandkern heeft daarnaast zijn eigen accenten.

Terherne staat bekend als Kameleondorp. Een gezellige plaats met een speelse en afwisselende opbouw. Terherne biedt voor alle leeftijden wat te doen en is aantrekkelijk voor families. De samenwerking tussen ondernemers en de aanwezigheid van kleinschalige vakantieparken zorgt dat dit gebied groeit en floreert. **Langweer** heeft een wat chiquere uitstraling. Het dorp heeft een prachtige historische hoofdstraat en relatief veel eetgelegenheden. Een watersportplaats met allure. **Goïngaryp** is even klein als verborgen. Vanaf Terkaple is een goed zicht op Goïngaryp. De bebouwing van het dorp vouwt zich om het binnenwater heen dat overal nabij is. De eenvoud en schaal wordt versterkt door de aanwezigheid van een klokkenstoel in plaats van een kerktoeren.

Te versterken waarden van de eilandkernen

- + De verwevenheid van de kern met het water
- + De speelse opzet
- + De afwisseling en diversiteit in aard en schaal
- + De historische kern/karakteristieke bebouwing
- + Het karakter van:
 - Terherne als familie- woon- en recreatiekern van Terherne
 - Langweer als een wat chiquere woon- en watersportplaats waar het goed eten en drinken is
 - Goïngaryp als relatief rustige recreatiekern

PASSEND BIJ IDENTITEIT TERHERNE

In het veenweidegebied (met name in of nabij de veenpolders) is het kerntype **lintdorp** kenmerkend. In veel gevallen zijn het kernen met een kleinschalige bebouwingsstructuur in contrast met grootschalige omringende ruimtes. Veelal zijn de kernen met het water verbonden door opvaarten. De hoofdstructuur is de weg en van daaruit vinden de ontwikkelingen plaats. Bebouwing is verscheiden in vorm en staat op wisselende afstand van elkaar. Het landschap is zichtbaar vanaf deze weg door kleine of grotere doorzichten.

Te versterken waarden van de lintdorpen

- + De beleefbaarheid van het lint in samenhang met het water (de opvaart) door zicht op het water en/of bereikbaarheid van het water
- + De beleefbaarheid van het landschap vanaf het lint (doorzichten)
- + De afwisseling van verschillende typen, ligging en (bouw)vormen van gebouwen en erven aan het lint
- + De karakteristieke bebouwing

3.4 KERNWAARDEN IJSSELMEERKUST

IJsselmeerkust een wereld aan contrast

Het zandgebied en het veenweidegebied grenst direct aan het majeuze water van het IJsselmeer. De overgangen naar dit meer zijn een kwaliteit op zich. De stuwwal van Gaasterland gaat op onnederlandse wijze met flinke hoogteverschillen over in het water. Ter plekke van het veenweidegebied zijn dijken en buitendijks land aanwezig. Deze overgangen van land naar water zijn bij uitstek plaatsen waar natuurwaarden aanwezig zijn en ook recreatieve waarden. Er liggen diverse stranden en voor wandelen en plaatselijk ook fietsen en kitesurfen is de kustlijn een prachtig uitgangspunt.

Te versterken waarden van de IJsselmeerkust

- + De beleefbaarheid van de hoogteverschillen (klifkusten en dijken)
- + Het zicht op de klifkusten
- + De beleefbaarheid van het IJsselmeer enerzijds en het zand- en veenweidegebied anderzijds (toegankelijkheid, zichtlijnen, verschillen tussen open en dicht)
- + De beleefbaarheid van natuurwaarden verbonden aan de overgangen van hoog naar laag, land en water en aan het buitendijks gebied
- + Het karakter van de IJsselmeerkust als plek voor actieve sporten

PASSEND BIJ IDENTITEIT IJSSELMEERKUST

NIET PASSEND BIJ IDENTITEIT IJSSELMEERKUST

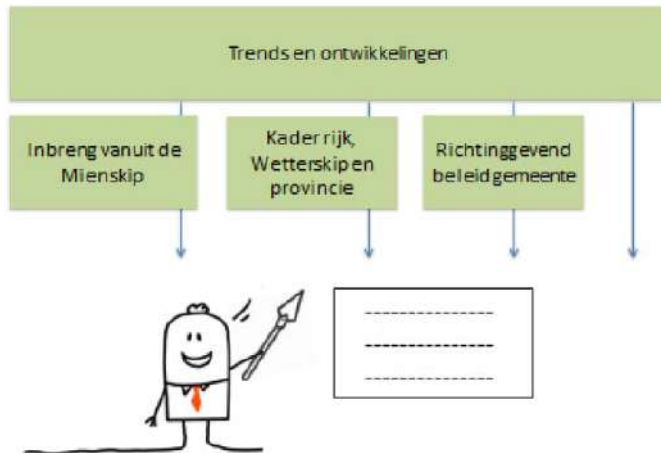

4

**WAT SPEELT ER IN MIJN GEMEENTE
EN WAT ZIJN DE SPEERPUNTEN**

De Omgevingsvisie ontstaat niet in een blanco situatie. Dit hoofdstuk geeft een overzicht van het beleid dat richting geeft aan de Omgevingsvisie. Daarnaast gaat dit hoofdstuk over het belangrijke onderdeel speerpunten. Speerpunten zijn de belangrijke acties die genoemd zijn bij de inwonersavonden waar we de komende periode mee aan de slag gaan.

Onder invloed van trends en ontwikkelingen ontstaan ideeën bij mensen in de Mienskip. Ook hebben trends en ontwikkelingen invloed op het beleid van de overheden. Samen vormt dat de grondslag voor de speerpunten van deze omgevingsvisie.

Een goed beeld van trends en ontwikkelingen geeft het kennisdocument opgesteld in de Friese Aanpak, een project waarbij gemeenten, provincie en waterschap samenwerken om tot omgevingsvisies te komen. Belangrijke trends zijn klimaatverandering en zeespiegelstijging, afname van biodiversiteit, veranderingen in de wereld- en lokale economie, veranderingen in het samenspel tussen overheid en samenleving, een toenemende tweedeling in de maatschappij, de trek naar de stad, de afnemende bevolking en het afnemende aantal voorzieningen met name aan de randen van Fryslân. het kennisdocument, en andere informatie over de Friese Aanpak vindt u hier: https://www.fryslan.frl/beleidstemas/proces-omgevingsvisie_41438/

4.1 WAT IS HET KADER VAN RIJK, PROVINCIE EN WETTERSKIP?

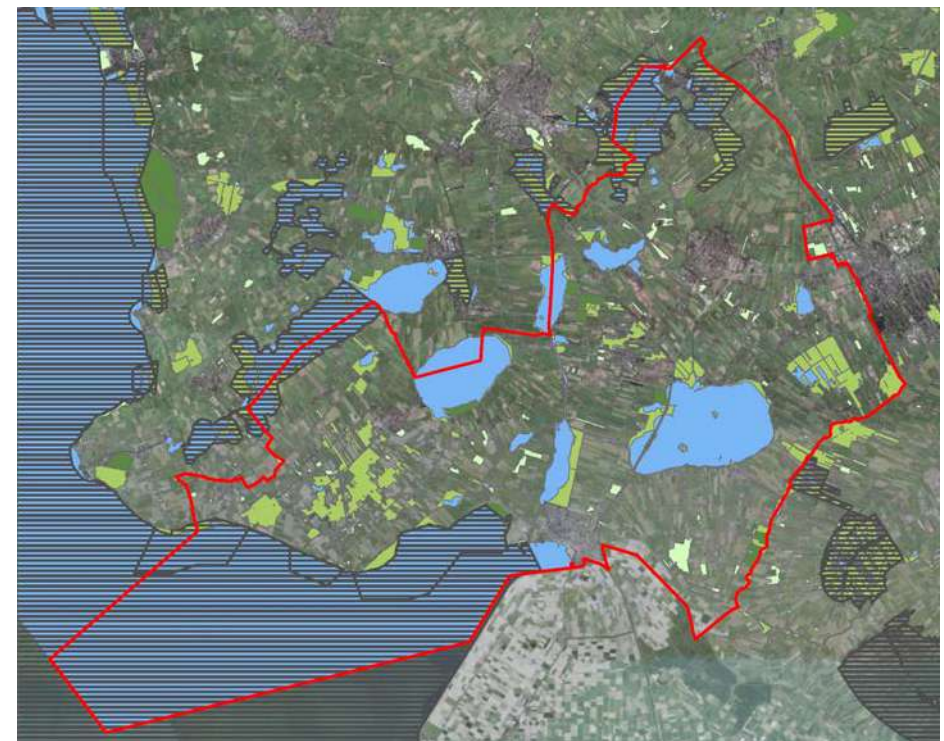
Voor de toekomst van De Fryske Marren zijn enkele zaken al vastgelegd door Rijk, provincie en het Wetterskip. Het is goed om hier rekening mee te houden.

Geen nieuwe bebouwing buiten bestaand stedelijk gebied

In ons hele land geldt dat nieuwe stedelijke ontwikkelingen zoveel mogelijk binnen het bestaand stedelijk gebied moeten worden gerealiseerd. Alleen als het niet anders kan, kunnen zaken zoals woningen, bedrijven of een hotel daarbuiten.

Rekening houden met natuurwaarden

Een ander belangrijk kader wordt gevormd door gebieden met natuurwaarden. Het Natuur Netwerk Nederland (voorheen Ecologische Hoofdstructuur) omvat de bestaande en nieuwe natuurgebieden van Nederland die een ecologisch netwerk vormen. Binnen en buiten het Natuur Netwerk Nederland komen bovendien nog natuurgebieden voor die beschermd zijn op Europees niveau (de Natura-2000 gebieden). In het algemeen zijn nieuwe ontwikkelingen in de genoemde gebieden alleen mogelijk als ze geen wezenlijke afbreuk doen aan de natuur. Afhankelijk van de status van het gebied kan in geval van een groot maatschappelijk belang, het ontbreken van een redelijk alternatief en/of in geval er sprake is van voldoende compensatie een uitzondering worden gemaakt. Er zijn ook weidevogelkansgebieden en weidevogelparels. Hier geldt vooral dat de rust en openheid zoveel mogelijk bewaard moeten blijven.

Legenda

- Gemeentegrens
- water
- Natura 2000
- natuur buiten de NNN
- Natuurnetwerk Nederland
- beheergebied
- overige natuur
- Luchtfoto

Legenda

- Gemeentegrens
- UNESCO Werelderfgoed Woudagemaal
- Stads- en dorpsgezichten**
- Balk
- Wederopbouwgebied Haskerveenpolder
- Langweer
- Sloten
- Luchtfoto

Legenda

- Gemeentegrens
- Weidevogelgebieden**
- Weidevogelkansgebieden
- Weidevogelparels
- Luchtfoto

Legenda

- Gemeentegrens
- Stiltegebieden**
- bestaand
- uitzonderingsgebied
- Luchtfoto

Landschap en cultuurhistorie als uitgangspunt en inspiratiebron

Het zuidwestelijke deel van De Fryske Marren heeft een bijzondere status. Dit is het Nationaal landschap Zuidwest-Fryslân. De kernkwaliteiten van dit gebied zijn uitgangspunt bij nieuwe ontwikkelingen (zie ook hoofdstuk 3 van deze Omgevingsvisie).

Ook wat betreft de cultuurhistorie zijn er bijzonderheden. Het gebied van de Haskerveenpolder is een wederopbouwgebied dat van nationaal belang is. Dit geldt ook voor de beschermde stads- en dorpsgezichten van Sloten, Langweer en Balk. Het ir D.F. Woudagemaal bij Lemmer heeft zelfs een status als Unesco Werelderfgoed. In alle gevallen geldt dat de karakteristieke cultuurhistorische waarde een krachtige waarde is die een belangrijke meerwaarde biedt bij ontwikkelingen en gerespecteerd moet worden.

Zorg dragen voor waterveiligheid en waterwinning

De Fryske Marren ligt voor een groot deel laag en is rijk aan water. Om het land te beschermen

tegen overstroming zijn de waterkeringen van groot belang; de primaire waterkering langs het IJsselmeer en de vele secundaire waterkeringen rond het boezemwater. In en op de dijk en in een zone daaromheen mag doorgaans niet gegraven of gebouwd worden.

De gemeente heeft daarnaast een tweetal grondwaterbeschermingsgebieden. In deze gebieden vindt drinkwaterwinning plaats en mogen geen activiteiten plaatsvinden die de kwaliteit van het grondwater negatief kunnen beïnvloeden.

Geen lawaai in stiltegebieden

In het provinciale beleid is het gebied rond de IJsselmeerkust aangewezen als stiltegebied. Stiltegebieden worden beschermd tegen teveel geluid. Ontwikkelingen die (veel) lawaai produceren worden hier geweerd.

4.2 WAT IS RICHTINGGEVEND OP GEMEENTELIJK NIVEAU?

De Omgevingsvisie is het eerste document op weg naar de invoering van de Omgevingswet. Het is een visie op hoofdlijnen. Voor die visie op hoofdlijnen zijn enkele recent opgestelde beleidsstukken richtinggevend. Wij beschouwen een beleidsstuk als richtinggevend als dit recent is en tot stand is gekomen via een interactief proces met de samenleving.

Per thema geven we aan:

- + wat we al doen (bijvoorbeeld in het bestaande beleid of de bestaande werkwijze), en;
- + wat we gaan doen.

Dit laatste resulteert in concrete actiepunten die u terugvindt in hoofdstuk 5.

4.2.1 OPTIMALE BEREIKBAARHEID EN VERKEERSVEILIGHEID

Wat we al doen (onderdeel verkeer)

BESTAAND BELEID BEREIKBAARHEID EN VERKEERSVEILIGHEID

- + Gemeentelijk verkeers- en vervoersplan

Wij zetten met het **Gemeentelijk verkeers- en vervoersplan** (mei, 2016) in op een verdere reductie van het aantal verkeersslachtoffers. Elk ongeval is er één te veel! We doen dat door:

- + het (nog) verkeersveiliger maken van het wegennet (Duurzaam Veilig);
- + in te spelen op de verandering in verplaatsingsbehoefte en vervoerswijze;
- + de bescherming van kwetsbaren (ouderen, fietsers en voetgangers);
- + het bewust maken van de risico's van het verkeer en beïnvloeding van menselijk gedrag;
- + het toetsen en monitoren van verkeerseffecten bij grote ontwikkelingen;
- + het verbeteren van de bereikbaarheid.

Wat we gaan doen (onderdeel verkeer)

SPEERPUNT BEREIKBAARHEID EN VERKEERSVEILIGHEID

- + We vergroten de verkeersveiligheid door aandacht te besteden aan de combinaties van landbouwverkeer en fietsverkeer op de kleinere wegen
- + We vergroten de bereikbaarheid door in te zetten op verbeteringen van kruisingen tussen land en water.

Landbouwvoertuigen worden steeds breder

We vergroten de verkeersveiligheid door aandacht te besteden aan de combinaties van landbouwverkeer en fietsverkeer op de kleinere wegen

Als er over onveiligheid wordt gepraat gaat het in De Fryske Marren met name om verkeer en dan vooral om de veiligheid op de kleine wegen, waar zowel fietsers als vrachtauto's en landbouwverkeer een plek moeten vinden. In de nota Kwaliteitsnetwerk voor landbouwverkeer heeft de provincie Fryslân in nauwe samenwerking met de agrarische sector en gemeenten een kwaliteitsnetwerk voor landbouwverkeer en zwaar vrachtverkeer vastgesteld. Bij het opstellen van deze nota zijn ook knelpunten in beeld gebracht. De gemeente wil deze knelpunten, aangevuld met lokale meldingen van knelpunten vanuit de dorpen/dorpsvisies, aanpakken. Daarnaast wil de gemeente inzetten op verkeerseducatie waarbij zowel leerlingen, als bewoners en bestuurders van grote voertuigen worden betrokken

Wat ziet u terug in het Uitvoeringsprogramma:

1. Aanpakken knelpunten verkeersveiligheid kleine wegen (provinciale punten en punten vanuit dorpen/dorpsvisies)
2. Verkeerseducatie van leerlingen, bewoners en van bestuurders van grote voertuigen

A6 ter hoogte van de Skarster Rien

We vergroten de bereikbaarheid door in te zetten op verbeteringen van kruisingen tussen land en water.

Zowel over het water als over land (aan de A6 en A7) is De Fryske Marren goed bereikbaar. Wensen zijn er vooral met het oog op de kruisingen van weg- en waterlopen waar op dit moment nog beweegbare bruggen zijn in routes die veel verkeer en/of vaarverkeer aantrekken. Samen met de provincie pleit de gemeente voor rijks gelden om de brug in de A6 bij Skarster Rien te vervangen door een aquaduct.

De N359 bij Lemmer wordt aangepast en de openingstijden van de bruggen bij Lemmer zijn op elkaar afgestemd. Via monitoring wordt gekeken of er andere maatregelen nodig zijn. Als geen structurele verbetering optreedt door de inmiddels uitgezette aanpassingen, zal de gemeente in overleg met de provincie treden en inzetten op verbetering/aanpassing van de huidige situatie. Hierbij is nadrukkelijk aandacht voor zowel het verkeer op de weg als de toegankelijkheid van Lemmer over het water.

Wat ziet u terug in het Uitvoeringsprogramma:

3. *Aansturen op realisatie aquaduct Skarster Rien in samenwerking met de provincie*
4. *Monitoren van toegankelijkheid van Lemmer over land en water en zo nodig aansturen op extra maatregelen, zoals een aquaduct bij de Zijlroedebrug*

Wat ziet u terug op de "Ja graag" kaart

- a. *Te verbeteren bereikbaarheid Skarster Rien*
- b. *Monitoring en mogelijk verdere optimalisering bereikbaarheid Lemmer en het gebied daar achter. N359 heeft belangrijke functie voor ontsluiting Zuidwesthoek.*

Wat we al doen (onderdeel digitale bereikbaarheid)

BESTAAND BELEID BEREIKBAARHEID EN VERKEERSVEILIGHEID

+ Digitale bereikbaarheid

Naast de bereikbaarheid voor het verkeer over de weg en over het water is de digitale bereikbaarheid een belangrijk onderwerp. Onze ambitie is om ieder adres de mogelijkheid te bieden op een aansluiting op een kwalitatief goede breedbandinfrastructuur. De gemeente ondersteunt hierin collectieve initiatieven uit de Mienskip om de uitrol in het 'grijze gebied' (gebieden waar een matige digitale bereikbaarheid is) in onze gemeente te realiseren.

SPEERPUNT BEREIKBAARHEID EN VERKEERSVEILIGHEID

+ We vergroten de digitale bereikbaarheid

Wat we gaan doen (onderdeel digitale bereikbaarheid)

Er is één vorm van bereikbaarheid waar de bewoners van De Fryske Marren het hartgrondig over eens zijn; de digitale bereikbaarheid is onder de maat. Jong en oud, ondernemend of gepensioneerd, mensen zien de digitale bereikbaarheid als een waarde die sterk verbeterd moet worden. Zoals aangegeven hebben wij de ambitie om ieder adres goed digitaal te ontsluiten. Hiervoor zijn gelden gereserveerd. Kabelnoord gaat aan de slag met de gebieden die het slechtst zijn ontsloten (gebieden waar minder dan 30 mbps wordt geleverd).

Daarnaast continueren wij in het algemeen de ondersteuning van collectieve initiatieven met het oog op de verbetering in de grijze gebieden.

Wat ziet u terug in het Uitvoeringsprogramma:

5. *Verbetering van de digitale bereikbaarheid in de slechtst ontsloten gebieden*
6. *Continuering ondersteuning collectieve initiatieven in de grijze gebieden*

4.2.2 GOED WONEN EN LEVEN VOOR ALLE DOELGROEPEN

BESTAAND BELEID WONEN EN LEVEN

- + Woonvisie en uitvoeringsprogramma
- + Notitie Dorpen-, stads- en wijkenbeleid Mééér dan Stenen (2015)
- + Notitie dorpshuizenbeleid 2015-2018
- + Duurzaamheidsvisie

Wat we al doen

Goed wonen

In de Woonvisie 2014 – 2018 heeft de gemeente de koers vastgelegd op het gebied van wonen. De visie is gebaseerd op drie pijlers:

- + aandacht voor kwaliteit: bestaande kernen en bestaande voorraad,
- + een levensloopvriendelijke gemeente – wonen met zorg en welzijn en
- + goed wonen voor alle doelgroepen (betaalbaarheid en beschikbaarheid).

Aan de Woonvisie is een actieprogramma gekoppeld. Daarnaast is voor wat betreft de woningbouwplannen een Strategisch afwegingskader opgesteld. Met dit document wegen we woningbouwplannen tegen elkaar af in relatie tot de woningbehoefte op de langere termijn. Jaarlijks worden prestatieafspraken gemaakt met woningcorporaties waardoor wordt voorzien in sociale huurwoningen en huisvesting van statushouders.

Goed leven

Een goede leefomgeving gaat zowel om een aantrekkelijke omgeving als om veiligheid, gezondheid en mogelijkheden voor ontmoeting, onderwijs, beweging en cultuur.

Aantrekkelijke omgeving

Aantrekkelijke kernen zijn van groot belang voor zowel de inwoners, bedrijven als voor de recreanten. In de grotere kernen is, en wordt, geïnvesteerd in de ruimtelijke kwaliteit van het openbaar gebied zodat de centra aantrekkelijke verblijfsgebieden blijven. Dit is van belang voor de economische dynamiek. Goed draaiende detailhandel en horeca in een compact centrum zijn van essentieel belang voor de totale economie in de gemeente en onmisbaar voor de leefbaarheid. In Joure, Lemmer en Balk werken ondernemers samen met de gemeente in leegstandscommissies om leegstand actief te bestrijden.

Bijzondere cultuurhistorische en landschappelijke elementen en structuren beschermen we onder meer via het bestaande monumenten-, erfgoed- en bomenbeleid. Bestaande en lopende inventarisaties van waardevolle gebieden zoals van de Friese IJsselmeerkust zijn in hoofdlijnen opgenomen in de Waardenkaart van deze Omgevingsvisie op. Andere visies zoals “Lemmer , Poort van Zuidwest Friesland” worden na vaststelling in de Omgevingsvisie geïntegreerd.

Cultuurhistorische elementen en structuren beschermen we onder meer via het bestaande monumenten-, erfgoed- en bomenbeleid.

Veiligheid en gezondheid

De gemeente borgt veiligheid en gezondheid onder meer door plannen die mogelijk een belasting opleveren voor de omgeving (denk bijvoorbeeld aan geluid- of geurhinder) te toetsen aan de geldende wettelijke milieunormen. Steeds wordt een afweging gemaakt of een ontwikkeling in de omgeving past.

In de huidige wet- en regelgeving gelden soms strakke vaststaande normen, in andere (beperkte) gevallen is er ruimte om in bepaalde situaties soepeler of juist strenger met potentiële hinder om te gaan. De gemeente kan dan maatwerk leveren. Dit maatwerk is in de gemeente De Fryske Marren toegepast voor het aspect geur (zie de inzet met het voorbeeld).

Voorbeeld maatwerk huidige situatie

Voor rundveehouderijen gelden op grond van de Wet geurhinder en veehouderij in acht te nemen afstanden van een stal tot woningen van derden. Deze afstand is binnen bebouwde kom 100 meter en buiten de bebouwde kom 50 meter. De wet verplicht niet tot sanering als een bestaand bedrijf niet aan die afstand voldoet. De wet staat echter niet toe dat zo'n bedrijf nog wordt uitgebreid. Een bedrijf met een stal binnen de wettelijke afstand van een woning zit dus op grond van de Wet geurhinder en veehouderij op slot. De wet biedt echter ruimte voor maatwerk. Wij mogen bij verordening de in acht te nemen afstanden van 100 meter en 50 meter verkleinen naar respectievelijk 50 en 25 meter. Wij hebben deze mogelijkheid benut met het vaststellen van de Verordening veehouder en geurhinder De Fryske Marren 2016. Zo is er voor veel bedrijven toch weer ontwikkelingsruimte ontstaan.

Omgevingsveiligheid

Omgevingsveiligheid (ook wel externe veiligheid genoemd) gaat over het beheersen van de risico's bij het gebruik, de opslag en het vervoer van gevaarlijke stoffen over weg, water, spoor en door buisleidingen. Om risico's te beperken treffen wij een aantal maatregelen:

- + We houden afstanden aan tussen risicovolle activiteiten en risicobronnen ten opzichte van woningen en andere gevoelige functies zoals scholen;
- + We streven verschillende veiligheidsniveaus na afhankelijk van het gebiedstype (bedrijventerrein, buitengebied, recreatiegebied of woongebied);
- + Daar waar aandachtsgebieden zijn op het gebied van omgevingsveiligheid komen we door beschermende maatregelen tot maatwerkoplossingen;
- + We besteden aandacht aan de zelfredzaamheid en samenredzaamheid van mensen, in het bijzonder bij kwetsbare groeperingen zoals kinderen en ouderen;
- + We besteden aandacht aan vluchtwegen en toegankelijkheid voor hulpdiensten;
- + We werken samen met verschillende gespecialiseerde instanties om veiligheidsrisico's te onderkennen en te beperken (denk hierbij aan de veiligheidsregio, de FUMO en de brandweer).

Mogelijkheid voor ontmoeting, onderwijs, beweging en cultuur

Het dorpen-, stads- en wijkenbeleid (Notitie Dorpen-, stads- en wijkenbeleid Méeër dan Stenen, 2015) wordt onder meer ingezet om de sociale cohesie te bevorderen en zoveel mogelijk ruimte te geven voor de eigen kracht van de samenleving. Wij vinden het belangrijk dat inwoners in hun dorp een plek hebben om elkaar te ontmoeten; waar de lokale verenigingen hun vergaderingen houden en de toneelvereniging haar jaarlijkse uitvoering geeft. Dat zijn dé activiteiten die belangrijk zijn voor de leefbaarheid. Zo'n ontmoetingsplek kan bijvoorbeeld een dorps huis, sportkantine of dorpscafé zijn. De wijkverenigingen, verenigingen van Plaatselijk Belang en dorps huisbesturen hebben bij de ontwikkeling, exploitatie en het behoud van dergelijke voorzieningen een belangrijke rol. Door het ondersteunen, stimuleren en faciliteren van bewoners, verenigingen en organisaties bij het organiseren van activiteiten dragen ze bij aan de sociale samenhang en leefbaarheid (Notitie dorps huizenbeleid 2015-2018).

Wij gaan zoveel mogelijk uit van dorps huizen die in eigendom zijn bij het dorp zelf. Het dorps huis is zelf verantwoordelijk voor het klein en groot onderhoud en een sluitende exploitatie.

Voor het onderwijs zijn en blijven wij verantwoordelijk voor het beschikbaar stellen van toereikende onderwijs huisvesting terwijl het schoolbestuur verantwoordelijk is voor het goede onderwijs. We bevorderen daarnaast een gezond leefklimaat door het bieden van goede sportfaciliteiten zowel in gebouwen als in de openbare ruimte. Door sport wordt zowel de gezondheid als de sociale verbondenheid verbeterd.

Om het culturele leven te faciliteren investeren we in voldoende accommodaties verspreid over de gemeente. Ook ondersteunen we de cultuurcoaches die de verbindende factor zijn tussen de culturele organisaties, scholen en het sociaal domein. De bibliotheken zijn van groot belang voor de gemeente. De bibliotheek heeft een belangrijke

maatschappelijke meerwaarde en is zowel gericht op mensen die zelfstandig hun weg kunnen vinden als op diegenen die daarbij wat hulp nodig hebben. Het is een plek waar mensen altijd naar toe kunnen, waar altijd wat te doen is en waar gewerkt kan worden aan persoonlijke ontwikkeling. Op dit moment zijn er drie kwalitatieve bibliotheekvestigingen in Balk, Joure en Lemmer met Digi-taalhuizen om laaggeletterdheid te voorkomen/verminderen en inwoners digivaardig te maken.

In een digitale wereld met een teruglopend aantal voorzieningen wordt het belang van ontmoetingsplekken des te groter

Wat we gaan doen

SPEERPUNT WONEN EN LEVEN (WONEN, FYSIEK LEEFKLIJMAAT , SOCIAAL LEEFKLIJMAAT)

- + We zetten in op doelgroepgerichte woonruimte (starters, ouderen, zorgbehoevenden en statushouders).
- + We beschouwen de cultuurhistorie, de landschappelijke diversiteit en de identiteit van kernen als vertrekpunt en inspiratiebron.
- + We bevorderen een gezond en veilig leefklimaat door te sturen op behoud van rust, donkerte en schoonheid en door veiligheidsrisico's te vermijden.
- + We bevorderen een gezond leefklimaat door te sturen op een op beweging gerichte omgeving.
- + We ondersteunen het sociale leefklimaat door stapeling van functies en onderlinge samenwerking tussen functies te stimuleren en te faciliteren.
- + We zoeken naar mogelijkheden om het cultuur- en verenigingsleven beter te ondersteunen

Goed wonen

We zetten in op doelgroepgerichte woonruimte (starters, ouderen, zorgbehoevenden en statushouders).

Goed wonen betekent allereerst een passend huis voor de verschillende doelgroepen. De inbreng die inwoners voor de Omgevingsvisie op dit punt hebben geleverd zal dit jaar in de actualisering van de Woonvisie en het “Strategisch afwegingskader woningbouw” worden meegenomen. Daarnaast is er een aantal concrete acties om een goede balans te houden tussen vraag en aanbod van verschillende typen woningen.

Zo gaan wij onderzoeken of er aanpassingen in de woningvoorraad nodig zijn om te voorzien in voldoende starterswoningen in de koopsector. Als we dit constateren, ondernemen we actie.

Samen met zorgpartijen analyseren we het aanbod van woningen en zorgvoorzieningen met het oog op het langer zelfstandig thuis kunnen wonen van ouderen en zorgbehoevenden.

Soms is er een actuele korte termijn vraag naar een bepaald type woningen maar wordt niet verwacht dat er op langere termijn ook behoefte aan deze woningen bestaat. Om in te kunnen spelen op een flexibele vraag naar woonruimte gaan wij van start met een pilot “tijdelijke woonconcepten”.

We koppelen het aanpassen van woningen aan doelgroepen zoveel mogelijk aan het verduurzamen van woningen.

Wat ziet u terug in het Uitvoeringsprogramma:

7. *aanpassing Woonvisie en Strategisch afwegingskader woningbouw mede aan de hand van inbreng inwoners*
8. *onderzoek naar vraag en aanbod van goedkope koopwoningen*
9. *onderzoek naar geschiktheid woningen om langer thuis te blijven wonen*
10. *pilot tijdelijke woonconcepten*

Persoonlijke wensen voor welzijn, wonen en zorg zijn nog nooit zo divers geweest

Goed leven

We beschouwen de cultuurhistorie, de landschappelijke diversiteit en de identiteit van kernen als vertrekpunt en inspiratiebron

De identiteit van de gemeente is het vertrekpunt voor de afweging van plannen, voor het beheer en de inrichting van de openbare ruimte en is een bron van inspiratie die wij willen delen met al onze inwoners en partners.

Samen met de gemeente Súdwest Fryslân en Mar en Klif maken we een landschapsbiografie voor de hele gemeente. Hierin worden de cultuurhistorische en landschappelijke elementen en structuren gedetailleerd beschreven. Deze biografie wordt uitgedragen en raadpleegbaar gemaakt zodat de ontstaansgeschiedenis en bijzondere kenmerken van het gebied meer gaan leven. Deze is op onderdelen een detaillering van de waardenkaart. Speciale aandacht is er voor het ir. D.F. Woudagemaal als Unesco Werelderfgoed waarin bij recreatie en toerisme verder op wordt ingegaan. Voor Lemmer en Joure zijn al studies gemaakt naar mogelijkheden om de kernen te versterken (raamwerk Joure, analyseboek Lemmer en Lemmer Poort van Zuidwest Friesland). Deze studies zijn inspirerende verbeeldingen bij de uitgangspunten die voor deze kernen bij de waarden zijn benoemd. Stap voor stap en op initiatief van de dorpen dan wel afhankelijk van de ontwikkelingsopgaven die in dorpen liggen bereiden wij ook voor andere kernen dergelijke verdiepingen voor.

Wat ziet u terug in het Uitvoeringsprogramma:

11. *opstellen landschapsbiografie*
12. *opstellen verdiepingen van de waardenkaart per kern*

We bevorderen een gezond en veilig leefklimaat door te sturen op behoud van rust, donkerte en schoonheid en door veiligheidsrisico's te vermijden.

Rust en donkerte

De gemeente wil de thema's rust en donkerte nader inventariseren (de schoonheid van de omgeving is al beschreven in hoofdstuk 3 en onder het voorgaande speerpunt). We maken nu bij de afweging van initiatieven onderscheid tussen het buitengebied en de kernen en binnen die kernen tussen rustige woonbuurten en gebieden met een afwisseling van functies zoals voorzieningen en bedrijvigheid. Hierdoor wordt voorkomen dat hinder optreedt. Dit onderscheid sluit aan bij de landelijke systematiek. De nadere inventarisatie zal uitwijzen of er aanleiding is om gebieden aan te wijzen waar extra aandacht moet worden besteed aan het behoud van rust of donkerte of gebieden waar we meer rust of duisternis willen nastreven.

Omgevingsveiligheid en gezondheid

Op het gebied van veiligheid en gezondheid zullen we de GGD (Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst) nadrukkelijker betrekken bij de voorbereiding van plannen. Bij plannen voor wonen, scholen en andere milieugevoelige functies voeren we in de toekomst een gezondheidseffectscreening uit. Ook bij het op te stellen Omgevingsplan (de vervanger van de gemeentelijke bestemmingsplannen) wil de gemeente een dergelijk onderzoek uitvoeren.

De Omgevingswet breidt de mogelijkheden voor het leveren van maatwerk bij het afwegen van planinitiatieven uit. Een van de speerpunten van de Omgevingswet is namelijk het uitgangspunt dat maatwerk – behoudens uitzondering – mogelijk moet zijn. Dit betekent onder meer dat onder bepaalde omstandigheden functies mogelijk kunnen worden gemaakt op plaatsen waar dat voorheen niet mogelijk was. Dit biedt kansen, bijvoorbeeld voor geleidelijke omvorming van bedrijventerreinen. Waar mogelijk willen we dergelijke kansen benutten, echter altijd na een gedegen afweging. Maatwerk kan ook betekenen dat op bepaalde aspecten strenger wordt getoetst. Gezond en veilig blijft de norm.

Wat ziet u terug in het Uitvoeringsprogramma:

13. *nadere inventarisatie gebieden rust/donkerte*
14. *intensiveren samenwerking GGD*
15. *opstellen gezondheidseffectscreening bij ruimtelijke plannen voor milieugevoelige of milieubelastende functies*

Bevorder een gezond leefklimaat door te sturen op een op beweging gerichte omgeving.

Een nieuwe uitdaging is om niet alleen zorg te dragen voor gezondheidsbescherming, maar ook voor gezondheidsbevordering. Dit betekent dat er voldoende aanleidingen in de leefomgeving zijn om te spelen en te sporten en om elkaar te ontmoeten. Ook kan bevorderd worden dat te voet of fietsend afstanden overbrugd worden. Daarnaast is het bieden van mogelijkheden om recreatief te wandelen, fietsen, skeeleren, roeien, surfen, kanoën van belang (zie ook het speerpunt we verbeteren het netwerk van wandel- en fietspaden).

Wij ondersteunen gedragen initiatieven in de openbare ruimte van inwoners, verenigingen en ondernemers, waardoor de omgeving op de hiervoor genoemde punten aan kwaliteit wint. Daarnaast willen wij bij nieuwe plannen in het programma van eisen aandacht besteden aan mogelijkheden om te bewegen en te ontmoeten

Wat ziet u terug in het Uitvoeringsprogramma:

16. *ondersteunen van gedragen initiatieven voor de openbare ruimte gericht op bewegen en ontmoeten*
17. *opnemen van mogelijkheden om te bewegen en te ontmoeten in het programma van eisen bij nieuwe plannen*

We ondersteunen het sociale leefklimaat door stapeling van functies en onderlinge samenwerking tussen functies te stimuleren en te faciliteren.

We zoeken naar mogelijkheden om het cultuur- en verenigingsleven beter te ondersteunen.

Voor de leefbaarheid zijn voorzieningen erg belangrijk. Mogelijkheden om te ontmoeten, te leren, verzorgd te worden, te ontspannen, van cultuur te genieten, te bewegen, boodschappen te doen of te recreëren zijn voor iedereen van belang maar staan onder druk. Veranderingen in de samenstelling van de bevolking, beheerkosten en digitalisering dragen daaraan bij. De samenleving digitaliseert; veel is via internet te regelen. Dat is een voordeel maar kan geen volwaardige vervanging zijn.

Met het oog op behoud van voorzieningen ondersteunen wij initiatieven voor verbreding van gebruik van voorzieningen, stapeling van functies en samenwerking tussen functies (afgestemd op de draagkracht van de betrokken locatie). Daar waar maatschappelijk vastgoed in gemeentelijk eigendom is, worden zo mogelijk functies gekoppeld zodat gebouwen optimaal worden benut en in samenwerking kunnen worden beheerd.

Waar voorzieningen niet kunnen worden gehandhaafd past aandacht voor de bereikbaarheid daarvan:

- + Aandacht voor verkeersveiligheid op routes tussen dorpen zonder school en de school op afstand (zie ook het speerpunt verkeer)
- + Aandacht voor inwoners die voor hun mobiliteit afhankelijk zijn van anderen

Het Cultuurplein De Fryske Marren, waarin de culturele instellingen en verenigingen vertegenwoordigd zijn, is opgericht om het culturele klimaat in De Fryske Marren te bevorderen en te stimuleren. We treden in gesprek met het Cultuurplein over de manier waarop het cultuur- en verenigingsleven, anders dan via subsidies, kan worden ondersteund. We zien in ieder geval een rol in het zorgen voor goede, bereikbare en toegankelijke accommodaties.

Wat ziet u terug in het Uitvoeringsprogramma:

18. *ondersteunen van initiatieven voor verbreding, stapeling en combinaties van functies*
19. *zo mogelijk koppelen van functies in het eigen maatschappelijk vastgoed*
20. *continueren van de zorg voor goed bereikbare en toegankelijke accommodaties**
21. *overleg met het Cultuurplein met het oog op mogelijkheden voor (niet financiële) vormen van ondersteuning*

*Goed bereikbare accommodaties betekent ook hulp voor mensen die zelf minder mobiel zijn

4.2.3 EEN DUURZAME EN BEDRIJFVIGE GEMEENTE VOOR JONG EN OUD

Wat we al doen

BESTAAND BELEID DUURZAME EN BEDRIJFVIGE GEMEENTE

- + Het Sociaaleconomisch beleidsplan 2015-2020
- + Recreatievisie (in wording)

In De Fryske Marren zijn ruim 5.000 bedrijven en instellingen gevestigd die gezamenlijk werk bieden aan 20.000 personen. Dit is 7% van de totale provinciale werkgelegenheid. Van de 5.000 vestigingen behoren er 4.500 tot de marktsector. Deze bedrijven zijn goed voor bijna 80% van de totale werkgelegenheid in de gemeente. Behoudens de vestigingen van Douwe Egberts en Imperial Tobacco en een aantal vestigingen van winkelketens, zijn het allemaal MKB bedrijven. De toegevoegde waarde die door bedrijven en instellingen in De Fryske Marren wordt gegenereerd, bedraagt circa €1,3 miljard.

Circa de helft van de werkzame beroepsbevolking in De Fryske Marren (circa 10.500 personen) werkt binnen de eigen gemeentegrenzen. Ongeveer 36% van de werkzame beroepsbevolking werkt elders in de provincie Fryslân, vooral in Heerenveen (3.000), Súdwest-Fryslân (2.300) en Leeuwarden (1.000). De overige gemeenten in Fryslân tellen op tot bijna 1.300 personen. De resterende 14% is werkzaam buiten de provincie. Vooral in de Noordoostpolder, maar ook verder weg in Lelystad en Almere. Groningen, Meppel en Zwolle zijn eveneens belangrijke werkregio's voor de beroepsbevolking van De Fryske Marren en een klein deel is werkzaam in de Randstad, hoofdzakelijk in Amsterdam, Utrecht en Haarlemmermeer. Binnen De Fryske Marren is de voormalige gemeente Skarsterlân de dominante werkregio.

Het Sociaaleconomisch beleidsplan 2015-2020 zet in op:

- + Een gezonde plattelandseconomie met verdien- en groeipotentieel. De Fryske Marren is een gemeente waar een meer traditionele plattelandseconomie is verweven met een hoogwaardige kenniseconomie met een gezonde mix van bedrijven in stuwende sectoren zoals de landbouw, toerisme & recreatie en maakindustrie.
- + Een economie die het woon- en leefklimaat van de gemeente versterkt. Dit houdt in dat we geen economische groei willen tegen elke prijs, maar een economische ontwikkeling die past bij de kwaliteit van De Fryske Marren. Activiteiten die het voorzieningenniveau voor de inwoners op een hoog niveau brengen of houden hebben een streepje voor.
- + Een toekomstbestendige economie: levendig, ontwikkelingsgericht en duurzaam. We willen een levendige gemeente zijn, waardoor het ook interessant voor jongeren en hoog opgeleiden is om hier te wonen, te werken en te recreëren. Dit betekent dat er voldoende kansen moeten zijn om economische activiteiten te ontplooiën en carrière te maken. Hier maken wij samen met onze ondernemers en het onderwijs werk van. Een voorbeeld van deze regionale samenwerking is de Yacht Builders Academie. Dit is een gezamenlijk regionaal initiatief van onderwijs,

bedrijven en overheid om te kunnen voldoen aan de vraag naar meer goed opgeleide vakmensen in de scheeps- en jachtbouw. De rol van de gemeente is faciliterend en ondersteunend. We zetten in op een duurzame ontwikkeling van onze economie, waarbij ecologische belangen niet uit het oog worden verloren.

- + Een economie als deel van een grotere functionele regio. Bedrijven en inwoners ondernemen over bestuurlijke grenzen heen. De gemeente wil graag economische processen faciliteren en werkt daarbij samen in regionale verbanden die aansluiten bij de functionele regio's van bedrijven en inwoners.
- + Een economie van onderop waarbij de overheid minder regisseert en meer faciliteert. Het sociaaleconomisch beleidsplan is niet een blauwdruk van de gemeentelijke organisatie, maar ook een plan van de ondernemers in de gemeente. In het sociaaleconomisch beleid moet ruimte zijn voor initiatieven die vanuit de samenleving ontstaan.

Yacht builders academy als voorbeeld van koppeling van onderwijs aan bedrijfsleven

Recreatie en toerisme

Recreatie en toerisme is een belangrijke sector voor de werkgelegenheid. Daarnaast draagt het bij aan de leefbaarheid en vitaliteit van de dorpen. De speerpunten van het beleid voor recreatie en toerisme zijn het vernieuwen en innoveren van huidige toeristisch-recreatieve aanbod. De sector zelf draagt daarvoor voorstellen aan. Wij geven ruimte voor innovatie en vernieuwing.

Zowel bij vernieuwen, innoveren als nieuwe ontwikkelingen faciliteert en toetst de gemeente vanuit een positieve grondhouding; 'Ja, mits' in plaats van 'Nee, tenzij'. Uiteraard wel met een grote zorgvuldigheid ten aanzien van de kernwaarden en kwaliteiten van de gemeente op gebied van cultuur, natuur en landschap. Dat zijn immers de pijlers van de recreatieve aantrekkingskracht van de gemeente. Kennis delen en samenwerken is van belang ook om het onderlinge begrip tussen de sector, inwoners en politiek te vergroten. Wij ondersteunen initiatieven zoals het initiatief van de club van aanjagers van de Tsjûkemar. Deze club zet zich in voor het benutten van de kracht van het Tsjûkemar.

De plannen voor Tsjûkemar zijn onder meer gericht op actieve vormen van recreatie

Landbouw

De landbouw is van belang voor de werkgelegenheid en voor de instandhouding van een aantrekkelijk landschap. De gemeentelijke invloed op het landbouwbeleid is beperkt. We zijn betrokken bij het overleg over de toekomst van het veenweidegebied en we werken actief mee aan pilots zoals in de Haskerveenpolder waarbij samen met de agrariërs de mogelijkheden voor de toekomst in kaart worden gebracht.

We willen agrarische bedrijven ruimte bieden voor uitbreiding, met dien verstande dat de schaalgrootte moet passen binnen de schaal van het landschap. Uiteraard is zowel de invloed van een bedrijf op zichzelf als in combinatie met andere bedrijven op de leefomgeving een aandachtspunt. Daarbij gaat het om aspecten van gezondheid, maar ook om bijvoorbeeld de invloed van stikstofdepositie op natuurgebieden.

Wij vinden vestiging van nieuwe, intensieve agrarische bedrijven niet wenselijk. Door

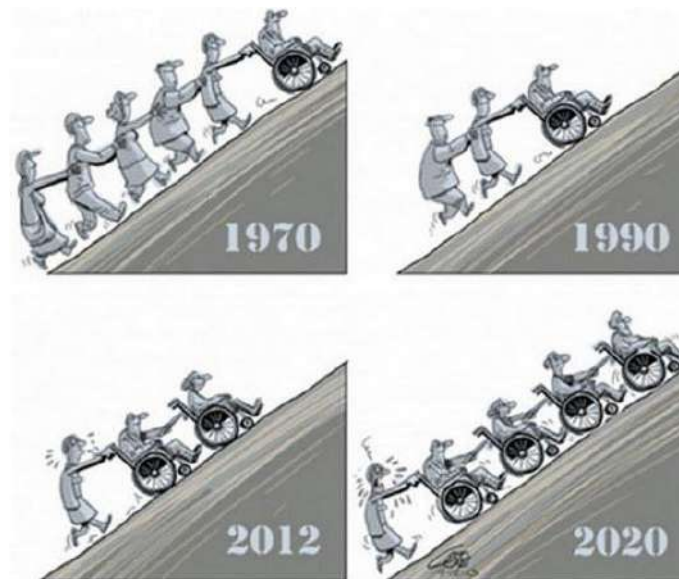
schaalvergroting in de landbouw zal ook een substantieel aantal agrarische bedrijven stoppen. Wij faciliteren nieuwe functies voor vrijgekomen, agrarische opstallen.

Wat we gaan doen

SPEERPUNTEN DUURZAME EN BEDRIJVIGE GEMEENTE

- + We zetten in op werkgelegenheid voor jongeren om het proces van ontgroening te verminderen.
- + We binden nieuwe vormen van werkgelegenheid aan de gemeente zoals zorg en onderwijs.
- + We versterken het netwerk van fiets- en wandelpaden en de verbindingen tussen land en water.
- + We bieden ruimte voor groei van de toeristisch recreatieve sector ten behoeve van kwaliteitsverbetering en slechtweervoorzieningen.
- + We participeren in onderzoek en stimulering omgevingsbewuste landbouw

We zetten in op werkgelegenheid voor jongeren om het proces van ontgroening te verminderen.

We vinden het belangrijk dat er een evenwichtige bevolkingsopbouw is en daarmee een gevarieerde basis voor voorzieningen. Vooral voor het aantrekken van jongeren blijkt er extra inspanning nodig te zijn. Het meest direct wordt de vergrijzing en ontgroening ervaren en verwacht in het Gaasterlandse deel van de gemeente. Dit is de plek waar de eerste aandacht naar uitgaat in de vorm van een pilot aantrekken jongeren.

We ondersteunen bedrijven die actief jongeren aan zich binden. Een goed voorbeeld daarvoor is de biobased Hub van Paques in Balk. Hier werken jongeren in een proeftuin voor een biobased economie. Er is ondersteuning voor de vermarkting van de ideeën waarbij grondstoffen vanuit de agrarische sector gebruikt worden als hernieuwbare grondstoffen in de maakindustrie.

Daarnaast is het natuurlijk belangrijk dat het woon- en leefklimaat mede op jongeren is gericht. Werkgelegenheid en betaalbare woonruimte voor jongeren zijn de eerste middelen om jongeren aan de gemeente te binden. We zetten in op:

- + het ondersteunen van innovatieve bedrijven bij projecten die jongeren aantrekken
- + Het ondersteunen van afstemming tussen onderwijs en bedrijfsleven voor een betere aansluiting van jongeren op de arbeidsmarkt
- + werkgelegenheid op het gebied van toerisme en recreatie in samenhang met zorg en wellness. Kansrijke locatie hiervoor is Gaasterland.

Wat ziet u terug in het Uitvoeringsprogramma:

22. *pilot aantrekken jongeren Gaasterland*
23. *ondersteunen innovatieve bedrijven die jongeren aan zich binden*
24. *ondersteunen van afstemming onderwijs en bedrijfsleven met het oog op betere aansluiting jongeren op arbeidsmarkt*
25. *stimuleren/ondersteunen van werkgelegenheidsontwikkeling op het gebied van toerisme en recreatie in samenhang met zorg en wellness*

Recreatie in combinatie met wellness en zorg

We binden nieuwe vormen van werkgelegenheid aan de gemeente zoals zorg en onderwijs.

Bij een goed woon-, leef- en werkklimaat hoort dat aan alle bewoners mogelijkheden worden geboden om een actieve bijdrage te leveren aan de samenleving en dat ondernemers gesteund worden om te ondernemen.

De mate waarin zich nieuwe vormen van bedrijvigheid en werkgelegenheid vestigen in de gemeente wordt voor een belangrijk deel bepaald door interesse vanuit de markt zelf. Het aanbod aan beschikbare locaties voor nieuwe bedrijven speelt daarin een rol naast specifieke kansen vanwege het karakter van een bepaald gebied/locatie.

Mogelijkheden voor vestiging nieuwe bedrijven

Nieuwe bedrijventerreinen zijn mogelijk bij de grotere kernen. Bij kleinere kernen wordt ook bij uitbreiding maatwerk geleverd om bedrijven te houden en te faciliteren. Waar voorheen werd ingezet op revitalisering/opwaardering van bedrijventerreinen, zien we nu dat ook aan goedkopere bedrijfsruimte op minder hoogwaardige terreinen behoefte is. We zien deze terreinen dan ook als een te behouden deel van het aanbod.

Specifieke kansen

We zien specifieke kansen voor versterking van de werkgelegenheid in duurzame techniek. Er ligt een enorme uitdaging voor onder meer aannemers en installateurs om zich voor te bereiden op de verduurzaming van gebouwen. Gezien het karakter van het dorp Sint Nicolaasga en ook de kern Joure zijn dit bij uitstek locaties waar dit soort techniek (verder) tot ontwikkeling kan komen. Kansrijke locaties zijn het buidorp Sint Nicolaasga en Joure als actieve Vlecke met oude en nieuwe ambachten. Versterking van De Fryske Marren op onderwijsgebied en op het gebied van zorg zien wij als een positieve ontwikkeling. Onze ervaring is wel dat de vestiging van deze activiteiten zich niet laat sturen. Als zich initiatieven voordoen op het gebied van zorg, (ambachtelijk) onderwijs of praktijkonderwijs dan denken wij daarin graag mee.

Iedereen doet mee

We vinden het belangrijk dat bewoners zoveel mogelijk zelfredzaam zijn. Extra aandacht is nodig voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en zorgbehoevenden. Een pilot in Joure geeft mogelijkheden om in de grootste plaats van De Fryske Marren, waar deze doelgroep het grootste is, en waar maatschappelijke voorzieningen en zorgvoorzieningen nabij zijn, waardevolle koppelingen te leggen.

In het winkelgebied aan de Midstraat vallen op sommige plekken gaten ten gevolge van winkelsluiting. In het gebied achter de Midstraat zijn veel maatschappelijke voorzieningen gesitueerd. Een opvallende plek in de winkelstraat is een ideale locatie voor een pilot in de kern Joure onder de naam "iedereen doet mee". Er kan gedacht worden aan een combinatie van maatschappelijke voorzieningen, ateliers, ambachtelijke bedrijvigheid, werkervaringsplekken, ontmoetingsplekken en daaraan gekoppelde kleinschalige detailhandel.

Werkervaringsplekken in combinatie met ambacht

Wat ziet u terug in het Uitvoeringsprogramma:

26. voortzetting van het vestigingsbeleid voor bedrijven; nieuwe bedrijfsvestiging in grotere kernen, maatwerk voor bedrijvigheid in kleinere kernen, behoud van goedkopere bedrijfslocaties
27. pilot iedereen doet mee (Joure, Midstraat)

Wat ziet u terug op de "Ja, graag kaart":

- c. duurzame techniek (Sint Nicolaasga en Joure),
- d. nieuwe en oude ambachten (Joure).
- e. Pilot iedereen doet mee, Midstraat Joure
- f. zorg/wellness (Gaasterland)

We versterken het netwerk van fiets- en wandelpaden en de verbindingen tussen land en water.

We bieden ruimte voor groei van de toeristisch recreatieve sector ten behoeve van kwaliteitsverbetering en slechtweervoorzieningen.

Het mooie wat De Fryske Marren te bieden heeft moet ook zichtbaar en beleefbaar zijn. Dit is belangrijk voor de eigen bewoners en voor de toeristisch recreatieve aantrekkingskracht van de gemeente. Samen met de provincie en de Marrekrite kijken wij hoe het netwerk van wandel- en fietspaden kan worden versterkt. Gekeken wordt daarbij naar missende schakels en naar verbindingsmogelijkheden tussen water- en land (recreatie). Er worden Toeristische overstap punten (TOP's) gerealiseerd om de verschillende vormen van recreatie te faciliteren.

Een voorbeeld van een langgekoesterde wens en kans is de heropening van de Lemster Rien. Met de her-opening van de Lemster Rien wordt de waterverbinding tussen Lemmer en het Tsjûkemar hersteld wat van groot belang voor de recreatievaart zal zijn. De verbinding is destijds door de aanleg van de A6 verbroken.

Versterking verbindingen met het water (Joure)

De recreatieve aantrekkingskracht van de gemeente is een waarde die belangrijk is voor de eigen inwoners en zeker ook voor de gemeentelijke economie. Om voor toeristen en recreanten blijvend interessant te zijn, is het nodig dat ondernemers de ruimte krijgen om hun aanbod af te stemmen op de veranderende vraag en op leemten in het aanbod. Er is vooral behoefte aan kwaliteitsverbetering en aanvullingen zoals slechtweervoorzieningen.

Meer gebiedspecifiek zijn kansrijk:

- + unieke initiatieven, gericht op gezelschappen/families, water- en landrecreatie voor elk wat wils, lekker eten en drinken, kansrijke locatie: omgeving Terherne, Langweer, Goingaryp
- + nadruk op natuurbeleving, combinaties van zorg en wellness met toerisme en recreatie. Kansrijke locatie: Gaasterland
- + aanvulling van toeristische recreatieve aanbod met actie, actieve vormen van waterrecreatie, medegericht op sportieve recreant, kansrijke locatie: omgeving Tsjûkemar
- + cultuurtoerisme, kansrijke locatie Sloten, Langweer, Joure, Balk, Lemmer en het ir D.F. Woudagemaal
- + slechtweervoorzieningen, kansrijke locatie Lemmer

Sloten neemt een bijzondere in. Het kleinste stadje van de Friese 11 steden heeft een zeer fraai beschermd stadsgezicht. Hier zijn de overgangen van dit beschermde stadsgezicht naar het landschap en het waternetwerk van De Fryske Marren nog deels ongeschonden. In de stadsvisie van de stad zelf is de ambitie uitgesproken dit verder te versterken. Deze ambitie heeft betekenis voor de gemeente als geheel. Die betekenis heeft Sloten al door arrangementen rond de 11 steden, maar ook de potentiële verbinding met andere bezienswaardigheden in het merengebied wordt daardoor sterker. Door de stad wordt onder meer gedacht aan het verstevigen van de omringende oorspronkelijke omgrachting en aan reconstructie van de oude stadspoort, naast activiteiten en wandel- fiets en vaarmogelijkheden in en rond de stad zelf. Wij willen samen met de kern en de provincie kijken of en hoe de aantrekkingskracht van Sloten als één van de 11 steden nog meer vorm kan krijgen.

Wat ziet u terug in het Uitvoeringsprogramma:

- 28. *Plan voor missende schakels en TOPS in netwerk van paden en waterlopen samen met Marrekrite en Provincie*
- 29. *Onderzoek heropening Lemster Rien*
- 30. *Onderzoek opwaardering Sloten met de stad en de Provincie*
- 31. *samen met betrokkenen het Unesco Werelderfgoed ir. D.F. Woudagemaal optimaal inzetten voor (cultuur-)toerisme*

Wat ziet u terug op de “Ja, graag kaart”:

- g. *Gezellig en afwisselend (omgeving Terherne, Langweer en Goïngaryp)*
- h. *Natuurlijk en passend bij karakter (Gaasterland)*
- i. *Actieve recreatie (Tsjûkemar)*
- j. *Cultuurtoerisme (Sloten, Lemmer, Joure, Balk, Langweer en ir. D.F. Woudagemaal)*
- k. *Slechtweervoorzieningen (Lemmer)*
- l. *Onderzoek versterking Mooi Sloten*

Mooi Sloten

We participeren in onderzoek en stimulering omgevingsbewuste landbouw

De Friese landbouw zorgt voor onze voedselvoorziening, onderhoudt het waardevolle Friese landschap en is drager van belangrijke natuurwaarden bijvoorbeeld daar waar sprake is van weidevogelgebieden. Er zijn uitdagingen op het gebied van onder andere dierenwelzijn, voedselveiligheid, de balans tussen landbouw en natuur en landschap, de productiviteit en de schaalvergroting. En veel mensen hebben daar een sterke mening over. Het is van belang de discussies op basis van kennis en begrip te kunnen voeren. Het is daarom voor ons zinvol om in gesprek met de landbouw te bepalen welke rol de gemeente kan hebben bij de toekomstige uitdagingen. Om draagvlak voor nieuwe ontwikkelingen in de landbouw te houden en te krijgen is kennisuitwisseling tussen landbouw en inwoners nodig.

Een deel van de huidige bedrijfsactiviteiten hebben, bezien voor de provincie als geheel, echter wel grote impact op het milieu waaronder op de uitstoot van broeikasgassen. Dit hangt samen met productie, transport en het gebruik van kunstmest, met het houden van vee, de voeding van vee en met de oxidatie van de veengrond zelf. Deze veenoxidatie leidt bovendien ook tot andere problemen zoals bodemdaling, hoge kosten voor bemaling en paalrot.

Wij willen de huidige landbouw zonodig ondersteunen bij toekomstplannen zowel in de sfeer van de gangbare als de alternatieve vormen van landbouw. Wij zetten in op participatie in pilots met innovaties en met nieuwe vormen van landbouw zoals natte teelten, natuurinclusieve landbouw en circulaire landbouw. Ook wordt het beleid voor nevenactiviteiten en omvormingsmogelijkheden van agrarische bedrijven in geval van bedrijfsbeëindiging gecontinueerd.

Wat ziet u terug in het Uitvoeringsprogramma:

32. *het ondersteunen van uitwisseling van kennis tussen landbouw en inwoners*
33. *onderzoek wat de rol van de gemeente kan zijn voor een toekomstbestendige landbouw*
34. *participatie in pilots met innovaties en nieuwe vormen van landbouw zoals natte teelten, natuurinclusieve landbouw, circulaire landbouw,*
35. *continueren van het beleid voor nevenactiviteiten en omvorming van agrarische bedrijven naar een passende functie bij bedrijfsbeëindiging*

Wat ziet u terug op de “Ja, graag kaart”

- m. *ondersteuning innovaties landbouw en waterhuishouding (veenweidegebied)*

4.2.4 NAAR EEN GOEDE COMMUNICATIE TUSSEN OVERHEID EN SAMENLEVING WAARBIJ RUIMTE IS VOOR INITIATIEF

Wat we al doen

BESTAAND BELEID OVERHEID EN SAMENLEVING

- + Meer Vitamine C. Visie en strategie communicatie 2014 – 2018

Communicatie speelt een steeds belangrijkere rol in de samenleving. En daarmee ook in de verhouding tussen inwoners en gemeente. De hoofdlijnen van de visie op communicatie (Meer Vitamine C. Visie en strategie communicatie 2014 – 2018) is dat communiceren de komende tijd van inwonerparticipatie naar overheidsparticipatie gaat. Daarmee ligt het initiatief meer bij de inwoners en de gemeente kan dat zonodig ondersteunen. Dat moet gebaseerd zijn op wederzijds vertrouwen. Vier principes komen steeds bovendien in onze visie op communicatie: open (of transparant), proactief, eerlijk en helder.

Het beleid vanuit verschillende vakgebieden gaat al uit van de veranderende, meer faciliterende rol van de gemeente.

Wat we gaan doen

SPEERPUNT OVERHEID EN SAMENLEVING

- + We verbeteren de samenwerking tussen overheid en samenleving door beleidsruimte te creëren en initiatieven te faciliteren vanuit een “ja, mits” perspectief.

We verbeteren de samenwerking tussen overheid en samenleving door beleidsruimte te creëren en initiatieven te faciliteren vanuit een “ja, mits” perspectief.

De nieuwe tijd brengt nieuwe rollen met zich mee. Inwoners, ondernemers en instellingen nemen steeds meer initiatief. Ontwikkelingen zoals woningbouw, ambities op het gebied van duurzaamheid of het realiseren van ontmoetingsplekken; de gemeente kan dit allang niet meer alleen. Initiatiefnemers en grondeigenaren zijn belangrijke partners om een leefbare en vitale leefomgeving te behouden en realiseren.

De grondhouding van de gemeente die daarbij past is “ja, mits”. Ja, mits gaat niet alleen over samenwerking en cocreatie, maar ook over particuliere initiatieven die vanuit deze houding worden ontvangen door ons en door ons zo worden beoordeeld. Een plan is een kans om de identiteit van een gebied te versterken én om een bijdrage te leveren aan de leefbaarheid van de gemeente. Op veel plekken is de gemeente al op deze manier aan het werk. Een van de voornemens is dan ook om initiatieven die in dialoog of cocreatie met de gemeente en eventuele andere partners tot stand komen meer voor het voetlicht te brengen. Daarnaast gaat de gemeente de kennis en ervaring met de nieuwe werkwijze verdiepen. De omgevingsvisie is een goede basis om aan de hand van concrete initiatieven te kijken hoe inhoud kan worden gegeven aan de “ja, mits” benadering.

Wat ziet u terug in het Uitvoeringsprogramma:

36. *werken volgens het ja, mits principe en uitdragen van projecten waarbij dit principe is toegepast*
37. *aan de hand van planinitiatieven de ja, mits benadering verder uitwerken en verdiepen*

Buurtinitiatief voor eigen inrichting en onderhoud van het groen

4.2.5 WATERVEILIG, ENERGIENEUTRAAL EN BIODIVERS

Wat we al doen

BESTAAND BELEID WATERVEILIG, ENERGIENEUTRAAL EN BIODIVERS

- + Duurzaamheidsvisie 2013-2030, incl. Uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2013
- + Beleidskader Sinnefelden 2018
- + Verbreed gemeentelijk rioleringsplan

Energietransitie

Het uitgangspunt van de “Duurzaamheidsvisie 2013-2030, incl. Uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2013” is dat wij in 2030 op het gemeentelijk grondgebied - voor onze energievoorziening – onafhankelijk zijn van fossiele energiebronnen. In 2030 is elk dorp/kern actief op het gebied van duurzaamheid en wij ondersteunen dat actief. Wij stimuleren en faciliteren zonne-energie. De uitgangspunten daarvoor zijn vastgelegd in het beleidskader Sinnefelden 2018.

In 2030 zijn duurzaam grondstoffen-/materiaalgebruik en (locale) kringlopen gemeengoed, waarbij Cradle to Cradle een belangrijk uitgangspunt bij materiaalinzet/-gebruik is.

De gemeente geeft op een aantal manieren inhoud aan de duurzaamheidsvisie onder meer door het programma Tûk Wenjen dat gericht is op stimulering van verduurzaming van bestaande gebouwen. Binnen een jaar tijd zijn meer dan 200 woningen verduurzaamd. De belangstelling voor Tûk Wenjen blijft toenemen. De Groene Startavonden (informatieavonden) van Tûk Wenjen hebben het afgelopen seizoen veel belangstellenden (ruim 500 personen) getrokken. Daarnaast vragen steeds meer mensen een gratis woningscan (energieadvies) aan. Kortom: duurzaam wonen wordt steeds populairder.

Klimaatadaptatie

In de duurzaamheidsvisie is de ambitie vastgelegd om in 2030 over een robuust watersysteem te beschikken (een systeem dat met weinig ingrepen draaiende gehouden kan worden) dat schoon, veilig en voldoende is.

Binnen het Verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan (VGRP) dat wij binnenkort actualiseren besteden wij aandacht aan maatregelen voor klimaatadaptatie.

Biodiversiteit

Over het bermbeleid is in de Duurzaamheidsvisie vastgelegd dat we streven naar meer biodiversiteit. Concreet is bij een aantal dorpen schapenbegrazing geïntroduceerd. Ongeveer 10 % van de gazons zijn daardoor veranderd in extensief begraasd gras. Daarnaast onderhoudt de gemeente de bermen ecologisch door twee keer per jaar te maaien en het maaisel af te voeren. Ook is er het bijenlint dat een vast onderdeel geworden is in het bermbeheer. Al deze onderdelen dragen bij aan de biodiversiteit.

Wat we gaan doen

SPEERPUNTEN WATERVEILIG, ENERGIENEUTRAAL EN BIODIVERS

- + We zetten in op een energie-neutrale gemeente.
- + We ondersteunen lokale initiatieven op het gebied van duurzaamheid.
- + We bevorderen biodiversiteit.

Ondersteun lokale initiatieven op het gebied van duurzaamheid.

Steeds meer duurzame initiatieven

We zetten in op een energie-neutrale gemeente.

De gemeente heeft in haar duurzaamheidsvisie als ambitie vastgelegd dat zij in 2030 onafhankelijk wil zijn van fossiele brandstoffen. Sindsdien zijn veel acties uitgezet maar gaat het zowel wereldwijd als gemeentelijk nog te langzaam. Er zijn nieuwe afspraken en ontwikkelingen bijgekomen zoals het internationaal gesloten akkoord in Parijs en het Rijk dat heeft aangekondigd dat we in 2030 “van het gas af”^{*} zouden moeten zijn. De verplichting om huizen aan te sluiten op het gasnet komt op korte termijn te vervallen. Per 2020 wordt het bovendien verplicht om bij nieuwbouw bijna energieneutraal te bouwen (BENG). De BENG norm ziet ook toe op het gebruik van duurzame materialen. Dit alles omdat onze fossiele brandstoffen eindig zijn en gebruik daarvan broeikasgassen veroorzaakt waarmee een klimaatverandering kan optreden die verstrekende gevolgen heeft voor onze veiligheid.

Als belangrijkste actiepoint zien wij het opstellen van een uitwerking van de energietransitie voor het gebied De Fryske Marren. Een dergelijke uitwerking laat voor het energieverbruik van De Fryske Marren zien wat nodig is om aan de toekomstige wet- en regelgeving en ambities te kunnen voldoen. Onderdeel hiervan is het uitzetten van een koers voor het warmteprobleem (opstellen van een warmteplan). Als we van het gas af moeten hoe wekken we onze warmte dan op? Gebeurt dat bijvoorbeeld elektrisch, of maken we op sommige plekken gebruik van aardwarmte of van groen gas? Samen met marktpartijen en kennisinstellingen willen we onderzoeken wat nodig is om de gehele koopsector energieneutraal te krijgen. Ook met de woningcoöperaties wordt bekeken hoe de huursector verduurzaamd kan worden.

^{*} dit wil zeggen dat de Nederlandse aardgaswinning wordt beëindigd en dat daarvoor alternatieven moeten worden gevonden

De gemeente wil de eigen organisatie verduurzamen en haar CO2 footprint verkleinen. Daarbij wordt gekeken naar het verduurzamen van gebouwen, het wagenpark en de wijze van vervoer en de openbare verlichting.

Wat ziet u terug in het Uitvoeringsprogramma:

- 38. *Opstellen van een uitwerking van de energietransitie voor De Fryske Marren inclusief warmteplan*
- 39. *Onderzoek met marktpartijen en kennisinstellingen naar verduurzamen van de gehele koopsector*
- 40. *Verduurzamen van de eigen organisatie en verkleinen van de CO2 footprint*

We ondersteunen lokale initiatieven op het gebied van duurzaamheid.

Wij willen hulp bieden bij plannen vanuit de samenleving/ondernemers/kernen. We starten een project op waarbij kernen gestimuleerd en gefaciliteerd worden om energieneutraal te worden. Daarnaast wordt het programma Tûk Wenjen voortgezet en uitgebreid naar scholen, dorpshuizen en bedrijfsgebouwen.

Eén van de instrumenten om particulieren te helpen met de energietransitie kan zijn dat de gemeente in haar Omgevingsplan daarvoor geschikte duurzaamheidsmaatregelen vergunningvrij maakt.

Tot slot zal de gemeente in geval van nieuwbouw eisen dat gasloos en energieneutraal wordt gebouwd zodra dat wettelijk gezien mogelijk is. In verband met de potentiële risico's ziet de gemeente geen mogelijkheid tot winning van aard- of schaliegas in haar grondgebied.

Wat ziet u terug in het Uitvoeringsprogramma:

- 41. *Project ondersteunen en faciliteren energieneutrale kernen*
- 42. *Uitbreiding Tûk Wenjen naar scholen, dorpshuizen en bedrijfsgebouwen*
- 43. *Eisen aan nieuwbouw; gasloos en energieneutraal.*
- 44. *Weren van winning van (schalie)gas in het grondgebied van De Fryske Marren*

We bevorderen biodiversiteit.

Met de bestaande initiatieven voor schapenbegrazing, het bijenlint en het extensief beheer van bermen is een goed begin gemaakt. In aanvulling daarop willen we het bermbeheer op een aantal plaatsen richten op bepaalde soorten zodat de maximale variatie wordt bereikt. Er wordt uit het oogpunt van duurzaamheid onderzocht of vrijkomende gras lokaal kan worden verwerkt of gecomposteerd. Bij nieuwe inrichtingsplannen gaan we daar waar mogelijk schrale grond gebruiken dat ingezaaid wordt met bloemrijke grasmengsels en daarna extensief wordt beheerd.

Initiatieven op het gebied van biodiversiteit vanuit dorpen of wijken willen we zoveel mogelijk faciliteren. Waar mogelijk wordt daarvoor openbaar gebied beschikbaar gesteld. In overleg met het Wetterskip wordt gekeken of ook de slootoevers op een ecologische manier kunnen worden beheerd.

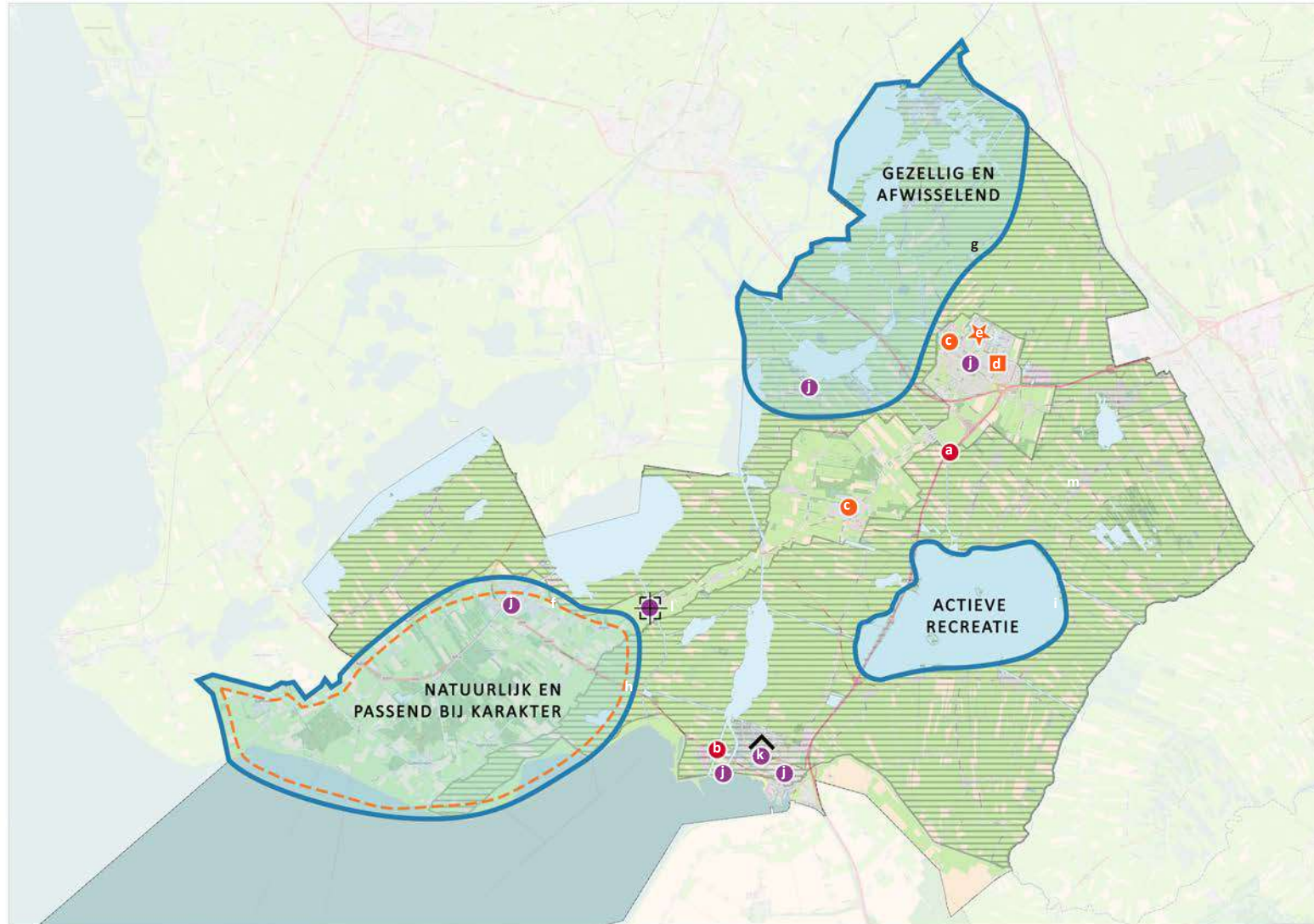
Wat ziet u terug in het Uitvoeringsprogramma:

- 45. *Bermbeheer richten op specifieke soorten*
- 46. *Bij nieuwe plannen anticiperen op biodivers openbaar groen*
- 47. *Plannen van dorpen of wijken gericht op biodiversiteit ondersteunen*
- 48. *Samenwerking zoeken met het Wetterskip met het oog op biodiverse oevers*

Biodiverse bermen

"JA GRAAG" KAART

Bereikbaarheid en verkeersveiligheid

- Te verbeteren bereikbaarheid (a,b)

Duurzame en bedrijvige gemeente met kansen voor

- Duurzame techniek (c)
- Nieuwe en oude ambachten (d)
- Pilot iedereen doet mee (e)
- Zorg en wellness
- Toeristisch recreatieve accenten (g, h, i)
- Cultuurtoerisme (j)
- Slechtweervoorziening (k)
- Onderzoek versterking Mooi Sloten (l)
- Ondersteuning innovaties landbouw en waterhuishouding (m)

5

**HOE VINDT UITVOERING
PLAATS?**

In dit hoofdstuk staat de uitvoering centraal. We laten zien welke acties er zijn (afgestemd op hoofdstuk 4) en of ze op korte, middellange of lange termijn worden opgepakt. Bij de korte termijn start de uitvoering binnen een periode van ongeveer 3 jaar. Bij de middellange termijn is dit 6 jaar en bij de lange termijn 9 jaar.

In het uitvoeringsprogramma is een indeling gebruikt om de rol van de gemeente duidelijk te maken. Deze kan:

- + Attenderend zijn; de gemeente brengt iets onder de aandacht van andere overheden, van ondernemers of van maatschappelijke organisaties;
- + Mobiliserend zijn; de gemeente brengt meerdere partijen met elkaar in contact om initiatieven te verbinden;
- + Trekkend zijn; er zijn meerdere partijen betrokken en de gemeente is daarbij de kartrekker;
- + Uitvoerend zijn; de gemeente voert (na dialoog met de omgeving) uit en is eindverantwoordelijk.

Het uitvoeringsprogramma zal in de looptijd van de omgevingsvisie regelmatig worden geactualiseerd. Op die manier wordt gemonitord of alle acties worden uitgevoerd en kunnen ook nieuwe acties worden toegevoegd om de doelen uit deze omgevingsvisie te bereiken.

	Acties	Rol gemeente				Korte, middellange of lange termijn
		attenderen	mobiliseren	trekken	uitvoeren	
1.	Aanpakken knelpunten verkeersveiligheid kleine wegen					
2.	Verkeerseducatie van leerlingen, bewoners en van, bestuurders van grote voertuigen					
3.	Aansturen op realisatie aquaduct Skarster Rien in samenwerking met de provincie					
4.	Monitoren van toegankelijkheid Lemmer over land en water en zo nodig aansturen op extra maatregelen					
5.	Verbetering van de digitale bereikbaarheid in de slechtst ontsloten gebieden					
6.	Continuering ondersteuning collectieve initiatieven in de grijze gebieden					
7.	Aanpassing Woonvisie en Strategisch afwegingskader woningbouw mede aan de hand van inbreng inwoners					
8.	Onderzoek naar vraag en aanbod van goedkope koop- en huurwoningen					
9.	Onderzoek naar geschiktheid woningen om langer thuis te blijven wonen					
10.	Pilot tijdelijke woonconcepten					
11.	Opstellen landschapsbiografie					
12.	Opstellen verdiepingen van de waardenkaart per kern					
13.	Nadere inventarisatie gebieden rust/donkerte					
14.	Intensiveren samenwerking GGD					
15.	Opstellen gezondheidseffectscreening bij ruimtelijke plannen voor milieugevoelige of milieubelastende functies					
16.	Ondersteunen van gedragen initiatieven voor de openbare ruimte gericht op bewegen en ontmoeten					
17.	Opnemen van mogelijkheden om te bewegen en te ontmoeten in het programma van eisen bij nieuwe plannen					
18.	Ondersteunen van initiatieven voor verbreding, stapeling en combinaties van functies					
19.	Zo mogelijk koppelen van functies in het eigen maatschappelijk vastgoed					
20.	Continuëren van de zorg voor goed bereikbare en toegankelijke accommodaties					
21.	Overleg met het Cultuurplein met het oog op mogelijkheden voor ondersteuning					

	Acties	Rol gemeente				Korte, middellange of lange termijn
22.	Pilot aantrekken jongeren Gaasterland					
23.	Ondersteunen innovatieve bedrijven die jongeren aan zich binden					
24.	Ondersteunen van afstemming onderwijs/ bedrijfsleven met het oog op betere aansluiting jongeren op arbeidsmarkt					
25.	Stimuleren/ondersteunen van werkgelegenheidsontwikkeling op het gebied van toerisme en recreatie in samenhang met zorg en wellness					
26.	Voortzetting van het vestigingsbeleid voor bedrijven					
27.	Pilot Iedereen doet mee (Joure, Midstraat)					
28.	Plan voor missende schakels en TOPS in netwerk van paden en waterlopen samen met Marrekrite en Provincie					
29.	Onderzoek heropening Lemster Rien					
30.	Onderzoek opwaardering Sloten met de stad en de Provincie					
31.	Samen met betrokkenen het Woudagemaal optimaal inzetten voor cultuurtoerisme					
32.	Het ondersteunen van uitwisseling van kennis tussen landbouw en inwoners					
33.	Onderzoek wat de rol van de gemeente kan zijn voor een toekomstbestendige landbouw					
34.	Participatie in pilots met innovaties en nieuwe vormen van landbouw zoals natte teelten, natuurinclusieve landbouw, circulaire landbouw					
35.	Continueren van het beleid voor nevenactiviteiten en omvorming van agrarische bedrijven naar een passende functie bij bedrijfsbeëindiging					
36.	Werken volgens het ja, mits principe en uitdragen van projecten waarbij dit principe is toegepast					
37.	Aan de hand van planinitiatieven de ja, mits benadering verder uitwerken en verdiepen					
38.	Opstellen van een uitwerking van de energietransitie voor De Fryske Marren inclusief warmteplan					
39.	Onderzoek met marktpartijen en kennisinstellingen naar verduurzamen van de gehele koopsector					
40.	Verduurzamen van de eigen organisatie en verkleinen van de CO2 footprint					
41.	Project ondersteunen en faciliteren energieneutrale kernen					
42.	Uitbreiding Tûk Wenjen naar scholen, dorpshuizen en bedrijfsgebouwen					
43.	Eisen aan nieuwbouw; gasloos en energieneutraal.					
44.	Weren van winning van (schalie)gas in het grondgebied van De Fryske Marren					
45.	Bermbeheer richten op specifieke soorten					
46.	Bij nieuwe plannen anticiperen op biodivers openbaar groen					
47.	Plannen van dorpen of wijken gericht op biodiversiteit ondersteunen					
48.	Samenwerking zoeken met het Wetterskip met het oog op biodiverse oevers					

